

**BÜTÜN İLÂN ve
REKLÂMLARINIZ İÇİN**

**BASIN İLÂN
KURUMU**

ÇAĞALOĞLU - TÜRK OCAĞI CAD.

M.U.

(Basım: 5863 — 48)

320

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1962

İÇİNDEKİLER :

- Masal Dünyamız
Bozkır'da Çocuk Hastalıkları Tedavisi
Hayvanları Taklit Edici Köy Orta Oyunları
Konya'da Eski Düğünler (II son)
Curcuna Nedir ?
Türk ve Kurt Halk Şiiri Adlı Kitap
Tortumlu Aşık Ruhanı
Yirmiyedi Mayıs, Halk, Ordu ve Gençlik
Doğu'da Bir Halk Deyisi: Tecnis
İlemençler (II son)
Yurdun Dört Bucağından: Safranbolu
Silifke'nin Kültür İklimi
Tekirdağ'da Bayramlar, Bayram Yerleri

Asaf Halet ÇELEBİ
Ahmet PETEKÇİ
Şükrü ELÇİN
Mahmut SURAL
Prof. Mahmut R. GAZİMİHÄL
Muzaffer UYGUNER
Mehmet KARDEŞ
T. F. A.
Nejat BİRDÖĞAN
Faik AKÇİN
S. Yaver ATAMAN
Kerim YUND
S. Sami İŞÇİLER

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 155

KURUS: 100

28 EYLÜL 1962

Devlet Nüshası

(Folklor: 47)

ÜNYON SIGORTA KUMPANYALARI

Paris Merkezleri: 9, Place
Vendome

YANGIN, KAZA, TRAFİK
ve HAYAT

Türkiye İşletmeleri
Ünyon Han, Galata — İstanbul
Telefon : 44 48 88
Telgraf: ÜNYON

(Folklor: 48)

EMNİYET SANDIĞI'NM

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile
yapılmış konforlu APARTMAN
Daireleri ile ZENGİN PARA ik-
ramiyeleri talihilerini bekliyor.

- Öğrenci hesaplarına TAHSIL
BOYUNCA YATILI OKU
ve PARA İKRAMİYELERİ.
- YUVA TASARRUFU HESA-
BI hakkında giğelerimizden
izahat isteyiniz.

EMNİYET SANDIĞI

(Basm: 9924 — 49)

SÖT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İSTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

(Basm: 4353 — 50)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DİRGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No: 155

HAZİRAN 1962

YIL: 13 — CİLT: 7

MASAL DÜNYAMIZ

Yazan: Asaf Halet CELEBİ

1958 yılı ekim ayında kaybettığımız Asaf Halet Çelebi bu yazıyı konferans ola-
rak hazırlamıştı, İstanbul Hemşehrileri Derneği'nde okunacaktı. Önemi itibarıle
aynen sayfalarınıza aşıyoruz :

İnsan oğlu düşündüğü ve düşündüğünü sez-
diği andan itibaren masal söylemeye başla-
mış, tarihin kayıt ettiği ve hattâ kayıt edeme-
diği zamanдан bugüne kadar da masal söyle-
meye devam etmiştir.

Masallar düşünceler kadar da sarıdır. Hin-
distan'ın cesim ağaçları kaplı, rutubetli o-
manlarından Arabistan'ın kurak göllerine, şı-
malın dantel gibi girift fiyortlarından Akdeni-
zin ilk melemler esen diyarlarında dolasıp
durur. Her memlekettenden bir renk, bir koku ge-
tirir. Çok defa masalların menşeleri bile bilin-
mez. Çünkü nasıl bütün dünyadan çocukların
da birbirine benzeyen müsterek bir taraf varsa
bu masalların da öyle müsterek bir tarafları
vardır. Girdikleri bir cemiyete ve milletlere gó-
re ufat tefel değişikliklere uğrar, onların bün-
yesine göre bir hal alır. Fakat ne olursa olsun
hıvat kuran insanın, daima çocuk ve saf olan
insanın karihasından doğduğu için bu saflığı
ve hayal genişliği onu ayırcı ve müsterek vas-
fi olur.

Her milletin kendine has bir anlayışı oldu-
ğu gibi bu masallar o milletlerin cemiyet ve
fertlerinin hususiyetlerini de az çok belirten en
kýymetli aynaardan biridir.

Masalar folklor bakımından da türküler
den daha seyyâl ve ekseriya daha da renkli o-
lurlar. Çünkü masallarda hayal gemi azya a-

lir ve istediği gibi düşünceleri arkasından sü-
rükler. Fakat her millete mensup fertlerin ruh
ve fikir seviyelerine göre bir kaşeye bütünlür.
Onlarda her milletin kendisine ait düşünüşü
vardır. Onun içün masaların bir birine benze-
yen örgütlerinden ziye tahkiye tarzı, ha-
yallerinin diziligidéki hususiyetleri ve hak a-
nanelerine temas eden tefferruatı mühimdir.

İstanbul masalları muhakkak ki Türk ma-
salları denen bir kümenin bir parçasıdır. Daha
doğrusu İstanbul'da söylenen masallar belki
Türk masallarının en güzelendir demek doğ-
ru olur. Çünkü İstanbul çocuğu daha çok hayal
kurmağı müsait olduğu gibi İstanbul'un eski
cocukları olan nineleri de kendilerinden pek
çoş şeyler ilâve ettikleri bu seyleri torunları
na anlatmışlardır.

Türkiye masallarının muhtelif mintikalar-
da olan folklor kıymetini ölçmek için evvelâ
mümkün olduğu kadar bu malzemeyi toplamak
icap eder. Anadolu'nun muhtelif mintikaların
da türk, hikâye, masal ve sair nevileri üzerin-
de mühüm malzemeler toplayarak bunların gó-
gunu Üniversite yayınları arasında ondan faz-
la, büyük kitaplar halinde Profesör Caferoglu
Ahmet Beyin mesalleryle, yine Anadolu'nun
muhtelif mintikalarında derlenmiş masal'arı
topluyap hemzü biri Fransızca diğer Türkçe
iki eser nesreden Pertev Naili Boratav'ın ilmi

bütün şartları haiz olarak vicuda getirmeyen eserleri vardır. Ancak masal olarak bu şekilde İstanbul masalları Naki Teze tarafından bundan yirmi sene evvel toplandı ve nesreddedildi. O zaman pek genç olan Naki Bey'in bu eseri şüphesiz bugün enmizde bulunan İstanbul'a masalların alt dökümlerinin en müthemi olmuşla beraber bu eserin yegane kusuru içindeki masalların hemen gögunun hikâye edildikleri şekilde değil, düzeltürecek umumi yazı şivesine göre yazılmış olmalıdır. Bununla beraber asıl masal şivesine göre uygun cümleler de yok değildir. Bir de masal söyleyenlerin adları, ve söyledikleri tarih tesbit edilmemiştir.

Masal söyleyenlerin tesbiti, söylendiği tarih, hatta zaptedeşenlerin adları, varsa daha evvel kimlerden ölüyüoduğunu kıskançlıkla kavut etmek gibi folklor araştırmalarının içimi olmasının için elzemdir. Bunları zaptedeşenlerdeki sive ve hatta fometik hususiyetleri bile bilyük bir titizlikle tespit edilir. Ne yazık ki masal anlatan eski İstanbul ninelerini bulmak bugün daha çok güçleşmiştir.

Muhakkak ki benim çocuklum çok güzel masalların söylendiği bir devirdi. Bunda biraz da benim hayatmdaki tesadüf ve imkânlarım da tesiri olmuştu. Çocuklumun yapısında mühüm tesiri olan bu masalların bu teşirlerini ben bugün bile kaybetmedigimi gördüm. Şiirlerimin gögunun nesçini bile bu masal motifleri teşkil eder.

Bana göre masal dinlemeyen bir çocuk çok bedbaht bir insan olmaya namzet bir insandır. Milli saur ve kültür yapan bütün folklor anhanelerinin içinde bence masal en büyük rolü oynar. Zaten bir masaldan ibaret olan hayatıımızın bir nevi sembollegmesini biz ilk defa bize anlatılan bu masallarda görmez miyiz?.. Hangi çocuk masalları sevmez?.. Hangi çocuk o ilk şiir bahçesinin büyülerini içinde kendini unut maz?.. Çocuklarını masalsız büyütlen hang millet vardır?

Hatta milletlerin teşekküründe hususi bazı masallar onları bir araya toplayamamış mıdır? Her milletin kaynaklarında kendilerine mahsus "mythe"leri yahudur?.. Fin'lerin Kalavalası, Türk'lerin Oğuznamesi, Cermenlerin "Tannhauser"leri, ve eski Yunanlıkların o bitip tükenmez şiir ve güzellik dünyaları olan mitolojileri bütün bu milletleri yapan unsurlardan biri değil midir?

Talihiz madem ki çocuklumda duydugum masallardan bahsediyordum, evvelâ bana onları söyleyelerin sahiyetlerini belirtmek istedim. Bir kere diyebilirim ki, bana bu masalların roğunu ümmi kimseler anlatmışlardır. Bu neviden bazı komsularım ihtiyan ve sevimli ni-

neleri, hatta genç ve orta yaşı hizmetçi adı, kalfa gibi komşularda veya bizde çalışan bu neviden kadınlar ve daha az nisbette erkekler olmuştur. Şunu da unutmamalıyım ki, İstanbul'da masal söylemekle daha ziyade bir kadın işidir. Hoş, aşağı yukarı her yerde de bu biraz böyledir. (Mütesnalari hariç) Nedense ihtiyan erkekler çocuklara masal söylemeye de de aza müsamahalı görenlerdir. Ben de birçok akralarım gibi erkeklerden ziyade kadınlardan masal dinlemiştim.

Çocuklumda masal en çok sevdigim şeysi. Belki de her çocuktan daha büyüğün bir alâka ile dinlerdim. Şimdi hayatımın en güzel günlerini düşünürken de öyle zannediyorum ki bu masallarla karışık çocuk rüyaları içinde geçen günlerim benim en mesut günlerimdi. O zaman hayallerle karışan hakikatler bu kadar sert ve gırın ve maddi görünmezdi. O zaman hakiki bir şiir aleminde yaşadım. O zaman sevgiler, korkular, istiyaklar hep bu masal dünyalarının anbarlarından akseden ışıklar içinde batta gelirdi. Seyyal bir his, düşünce, müsterek hayal ve renk mühitlerinden be nim küçük kafamda da aynı tesirleri yapardı. Bu başt insanlarda ne kudret vardı ki insanlığının hakiki suurunu bana onlar sonradan dinledigim hocalarından ve okuduğum kitaplardan daha iyi anlıttılar. O hayallerle ben etrafındaki insanların bünyesini daha iyi anla yabildim. O müsterek hayallerde o müsterek şirde ben bu memlektein, bu toprakların çocuklarını sevmeyi, bu vatana bağlanmayı öğrendim. Onlar benden bir parça, daha doğrusu ben onlardan bir cüzdüm. Demir åsa demir çarılı dertli şehzade bendum.

Kaf dağlarına giden, ejderhalarla doğuşen delikanlı bendlim, Huysuz ve hilekâr çengi dilâralar, talihsiz turunc güzelleri, esrarlı belli bahriler, korkun içgi babaarla akılı küçük kız, adı Bahtiyar olan bedbaht, dağdan dağa gezip elbiseleri çalılarda yırtılan, kan revan içinde uzaklaşan sultan hanım, ne bileyim öyle çok nevilere mensup bütün bu insanlar kafilesi hep benim etrafında yaşayan mahlüklardı. Bahçelerde narlar ağlar, ayvalar güller, tütin çubuk igerler, tâle sümbül bigerek gegerler, ağayan gözlerden inciler döküller, gülén yanaklardada güller açardı. Sanki bütün bimler bıraz ben, biraz benim gibi insanlardı. Bunların hep sini aşağı yukarı yanında buluyordum. Ağaklı bir yerde bir çeşme görsem bu muhakkak bir masaldan çıkmıştı. Gördüğü meski bir konak muhakkak Bahtiyar'ın konağıydı, içinde se-

Halk İnanışları :

BOZKIR'DA ÇOCUK HASTALIKLARI TEDAVİSİ

Yazan: Ahmet PETEKÇİ

SARILIK

Bilhassa küçük çocukların görülen sarılık hastalığı ve zayıflığı neticesi hasıl olan sarılık için de çeşitli tedavi usulleri vardır. Bu hastalığın doktorları pratik disipler ve berberlerdir.

Bunun tedavisi için de birçok usul vardır.

Evvel emirde, kırkı karışık çocuğun evinin etrafını dolastırırlar. O çocuğun herhangi bir giyeceğini bulup çocuğa giydirirler. Yine iyiliğe doğru gitmeyecek olursa, ne yapıp yaparlar, zayıf çocuğun annesi, gürbüz çocuğun evinden yiyecek tedarik ederek, yer.

Çocuk bununla da biraz olsun iyileşmeyecek olursa, onu, gürbüz çocuğun evi ne götürürler. Beraberce yemek yenilir, Annekeri bir birlerinin çocuklarını emzirirler.

Bazı köy mezarlıklarında büyük ve ortası delik kayalar vardır. Bu kayalar da Aydaşlık için bire birdir. Buradan aydaş çocuklar, geçirilir.

Def kakmalı gümüş naşınları ile sahne salına cariyecek çırık çesmeye su doldurmayı gideceklerdi. Cicilek bir daldan bir bahçe divarına konan bir kırk bir anda silinip bir insan olabilir di. Memleketimizin insanların ve manzaralarla rıdan muhakkak masallarında bir parça, ya hutt masallarında memleketim akseden aynaları vardı. Onlar için sonsuz bir duyuyordum.

Bu masalları bana en çok söylemiş olan, bu hayalleri en ziyade yaşamın içine sokan beli başlı dört hanımdan bahsedeceğim.

1 — Uzak akrabamızdan ve Cihangir'de ki evimde kalan Hacı Teyze dedigim ihtiyan bir hanım vardı. Bu hanım Bandırmaşı idi. Fakat ömrünün büyük bir kısmını gençliğinin olduğu kadar ihtiyanı da, İstanbul'da geçirdi. Yine gençliğinde Hicaz ve Arapistan'da bir havlu müddet yaşamıştı. Onun söyleyişti masalların tipik İstanbul masallarıydı. Fakat o masallarda sanki Marmara denizinin tuzlu meltemleri, ve Arapistan çölünün bayılıcı sıcak mehtârı gecelerinden bir sey şzarı

2 — Burunsuz Ziyneti Hanım denilen kadın, Merdiven köylü, bektiği, tipik bir İstanbul kadınıdır. O da zaman zaman Cihangir'deki ko-

Bilhassa küçük çocukların görülen sarılık hastalığı ve zayıflığı neticesi hasıl olan sarılık için de çeşitli tedavi usulleri vardır. Bu hastalığın doktorları pratik disipler ve berberlerdir.

Burun ve kaşların birleştiği yeri baş ve işaret parmağı ile ovarak kani kaçırırlar. Sonra keskin bir usturamın ucu ile yararlar. Buradan çıkan kani çocuğun gözlerine sürerler. Daha sonra sirke içirirler ve bir kısmını da yine gözlerine sürerler. Çocuğa bir hafta tatlı yedirmezler. Bir hafta sonra çocukda birşeycik kalır.

SAKAT KALMAMAK İÇİN

Bazı çocukların, duvar başlarında oynarken veya ağaçtan düştüğü zaman sakat kalmaması için düştükleri yere düşen tarafından soğan kabuğu ve kepek karıştırarak dökülür. Bunu yapan, hiç arkasına bakmadan ve kimseyle konuşmadan eve gelir.

Nağımızda gelip kalan insanlardan idi. Gayet hoş sohbet, sakaci, hafif ruhlu ve sevimli bir ihtiyardı. Onun masalları hem korkunç, hem çok renkli, hayalleri de en geniş olanları arasında idi. Fakat bu korkunç sahîyetler bile daima güllüng olmaktadır geri kalmazdı. Haya tin en cetin vollarına karşı istihza ve istihfa ben o hanımın anlatığı masallardan öğrendim.

3 — Sudanlı Mehves Kalfa, attığı gevrek kahkahaları kadar güzel ve hiç bir kahkaha duymadığım bu güzel yüzlü ve sevimli zenci ötekiler gibi yaşlı değildi. Yalnız müthiş bir hâfızaya ve muhayileyeye sahipti. Bana Afrika'da saman örtülü kulübelerini, babası, ailesini, beraber oynayan çocukların, ağaçları, maymunları, bütün Afrika köy hayatını bütün te ferruatına kadar bir masal gibi anlatır. Sonra da barnabasca bir insamış gibi amallıklarına hiç uymayan bir dünyadan renklerini, hayallerini isleverek bambasla masallar anlatır. Bunları bizzat yasivormus gibi de heveçanlanır di. Onun kadar harika ve haval genisliği olan hiçbir insan tanımadım. Her insana, hatta her

TÜRK FOLKLOR

zenciyeye benzemeyen tipi, açık ve her zaman gülün yüzünün arkasında öyle çok manalı bir ruh genişiğine, bir iç huzuruna malikti ki, bu kadar saf, temiz ve iyi insanı çok az tanıdım. Mehveş Kafa cocukluğunun sevgilisi idi.

4 — Çerkeslerin Sapsıh cinsinden çok güzeli menekşe rengi gözleri olan Servet Hanım adındaki bu ihtiyar hanım da dadum Nevres Kalfa gibi getrefil dilli eski İstanbul tiplerinin dendi. Asıl adı Kosey'miş Kafkas'a'dan mavullarla Karadeniz yolundan hicret ederlerken minni mini Kosey elinden bırakmadığı bir armo niği bu felaketli hava içinde calımıya çağışırken babası kızıp elinden kaptığı gibi denize fırlatmış. Bana hatırlayı anlatırken kaybedilen güzel geylerin sonsuz hasretini belirten bir intiba bırakırdı. Bu zavallı kadına talih en güzel seyleri verip almıştı. Arslan gibi gelinlik kizi veremeden ölmüş. Bu kızın annemle çok mis bir resmi hâlâ gözümüzün önlündedir. Oğlu Birinci Harpte şehit olmuş. Servet Hanım da o getrefil diliyle o kadar güzel masallar anlaştı ki. Bu masallarda pırıl pırıl güneşli de nizlerde, muhteşem esyaları o'an saraylar, geceleyin criyen mumlar, fesi küçük sehzadeeler, inanılmayacak garabetlerle dolu bir dünya, ali silması güç hayaller vardı. Fakat ben onlara alışmamıştım. Bu masallar rüyalardaki gibi son söz değişik hayallerle dolup taşardı. Fakat hep sinde biltmez bir hazine saklı gibiydi. Daima teessüf edilen, kaybedilen ve geri gelmeyen bir gey vardi on'larda.

İşte şu dört ayrı tip masal söyleyicisini anlatım. Bular bana hep İstanbul'da duyduları masalları söylemişlerdi. İstanbul eski imparatorluğunuzun bir geçidi, bir carrefour'u idi. Oraya karlı ve yüzeysel dağlardan, vahşî steplerden, kuzgın kumlarından, yesil ormanlardan her türlü insan gelip gitti. Dünvarın dört duçağından renk renk, cins cins çocuklar bu şehirde gözlerini açtılar. Hâkim Türk unsuruñun hakiki ruhunu onlar bu masalların içinde tanıtlar. Ve o ruha birer parça da kendilerinden o'ren sey kattılar. Beş asır böyle devam etti. İs'av, Macar, Zencl, Arap veya Çerkes burada, bu şehrde hâtilarlarını yükseltti. Bu ruh mozavikinden bir renk işlendi ve İstanbul çocugu bütün iklimlerin ortasında mütehavvıl ve seyyâl bir dünyada yaşadı.

Şimdi müsaadeen'le biraz da bu masalların vazılı olarak varılan ve bugün elimizde olan kaynaklarından ve yeni çalışmalarından bahsedeyim.

İstanbul masallarının en eski yazılmış nümunesi muhakkak "Hikâye-i Billür köşk ve

Elmas sefine" kitabıdır. Bunu kimin topladığı belli değildir. İfadesi masal ifadesinden ziyade eski halk hikâyesi ifadelerine yakındır. Eski ve yeni birçok baskuları bulumaktadır. Tarihi olmamış oldukça eski baskılarının birindeki hafif ifade şeklinde güya düzeltilmek istenmiş ve amiyane yazı ıllanının klîseleriyle süslenmiş olduğunu görüyoruz. İçinde on dört İstanbul masalı bulunan bu kitapta hemen her masal "Raviyan—i ahbâr ve nâkile—i âsar söyle rivayet ederler ki" diye başlıyor. Teklerleler hafızedilmiştir. Fakat ifade bazı yerlerde masal ifadesi ve masal klîseleriyle devam eder. İşte lalettayın "Hikâye-i Helvacı Gûzeli"nın başındaki pasajı okuyalım :

"Zamani evlidle bir hatunun dâr—i dünya da hikmetli bir oğlu ile bir kerimesi var idi. Buları hiç sokağa çıkmaz idi. Bir gün koca si ile oğlu hicaza gitmeye niyet ediip — Yahu kizim ne senti müezzine emanet ey'edim. Bir sey iktiza olur ise müezzin aliversin dedi. Oradan helâ'lâşın baba oğul hicaza gitti'er. Piz go le'lüm müezzine. Bir gün minareye çıkıp ezan okurken eminet olsa kizi boğesinde su eckerken gördükte ol saat kiza aşık olsa artuk ta hemmîyi kalmadı. Oradan hanemine gelin sahîn oldu. Ol gece komşularından bir ihtiyar hatun çağırıp hitaben — Ey valide al su on at tunu da Hicaz'a giden merkumin kızını senden isterim — dedi. Hatun dahi hitaben: — Oğlum amma validesi hic bir yere çıkmaz: hizâr müşkücedir — dedi. — Aman valide ne olursa senden obrul — dedikte hatun hitaben: — Oğlum yerin var mı?.. Savet röñünüm ederssem nereye röñüm? — dedikte müezzin hitabon: — Vefâda yânnâ fiâr veâde bi hamam tu tarren. İcine duhul edip orada sizi beklerler. Yânnâ sen koltugunu valandan bir bohea nûn doğru ol hatunun hanemine giderân. Bir takvar run hatunu kendirip kizi hane getürürsan!.. — dedi."

İste s'ize okuduğum sıfı ifade "Hikâye-i Çevri çelebi", "Tevvarizade", "Hanceri Şânim" gibi matbu eski İstanbullu hâlî hâsiyalıların ifadeine çok yakın olmuştu heraher oillardan daha sonra kâlemne alındıktan da onlar kâdar "archaïque" olmuştu nâmîhîlî anlaşılmıyor.

Daha sonra "E d" inşâîîyle hâsba hîris'in topladığı on dört masal ve vîsi "Türk Masalları" adıyla Macarlıktan sonra fatih buldu neşredildi. Buradaki motifler de İstanbul masallarından alınmakla beraber de de çok süslü ve yapmacıklı, yeni yazı ifadesine daha uygun ve pek tatsız yazılmıştır. Bu zat her halde asıl masal ifadesini pek lâubâlgordüğü

ARAŞTIRMALARI

için akılca efendice, edebî bir hüviyet vermiye caigmıştır. Fakat becerememiştir. Masalların bünyeleri de biraz tahrifata uğramıştır. Bununla beraber yine hususi ve zengin imajlar da yok değildir. İşte buradaki masallar dan "Münecim Başı" masalının başını alalım:

"Gayet fakir, hayatım ancak eski yirtik kandura an dikerek kazanır. Bu zavallı bedâan yine kendi kadar bedbaht bir karış, bir de kizi vardi.

"Günlerden birinde bu zavallının refikası te korinesi yakanmak için hamama gider. Hal vete girerler. Tamam istihmâma başlayacakları sırada hamam ustası gelerek oradan kalkınanları, günümüz o kurnada münecim başının hanım efendinin yakanacağını söyler. Bigareler orayı terk ile diğer bir kurnaya gegerler. Çırası hazırlırlar. Suyu doldururlar. Hemen yakanacak iken yâno usta kadın gelir. O kurannan da küçük hanum efendilere mahsus olduğunu beyan eder. Diğer kurnaya giderler. Meğer ki o da münecim başının kâhya kadınının mis, dördüncü kurna carieterin, beşinci hizmetçelerin, altıncı, yedinci îlah.. Hepsî münecim başının efrad—i ailesininmiş, Hâlüsa her yerdende böyle koğulurlar. Bu keyfiyet üzerine kedimini canı sıkıktı, siniri tutar, pür hiddet evine evde eyler. Akşam üzeri zavalı eskici bin türlü meşâlikat ile alâbîldiği bir okkâ ekmeği yazmaz mendilime koymuş, bir demet taze soğan bastonunucu ucun, aşmış eve gelir. Dakka bab eyler. (Kapıya çalar) Kadın kocasını kamçıya açın. Ağızı da beraber açılır. Bedbaht adamı bu suret—i kabulün neden tevellüt ettiğini bir türlü anlamaz, Nişâyet tafsîlât ister. Kadın meseleyi anlatır ve su katı teklifi de vâyo etmeye unutmaz:

"Koca ya sen de münecim başı olacaksın. Biz hamama gitmişim zaman onlar gibi hürmete mozhar olacağız. Yahut seni bir daha eve hâbîl etmeyeceğim."

İşte görüyoruz ki bu ifade birincisinden daha ziyade masal ifadesinden uzaktır.

Bundan sonra ben pek küçük iken çikan ilk "Çocuk Dâryaları"nda "Hâdiye Hanımın Nasâîyatı" adıyla çikan bir masal serisindeki "Of Lâlâ" "Benli Bahri" "Bâlikçi Güzeli" masâi'ları, benim bildiğim masal ifadesine en yakın olarak, anlaşıldığı şekilde tâthi yazılmış "İstanbul masallarıdır.

İşte "Of Lâlâ" da üç kızı bulunan fakir bir oduncumum Unkapâni'nda yemeklerini yerlerken ödüng aldıgı kayıklık avladığı nadir bir balığın tutarak padışaha götüren ve ihsan alındıtan sonra eve dönüşüne dair bir pasaj :

"Bir lokka uskumru balığı alır. Soğan, maydanoz, kömür, gazyaga, gaz, sirke ve hasıl her ne lazımsa sevinerek evine gelir. Kızlar babalarının elindekileri görünce sevinçlerinden ne yapacaklarını şaşırırlar. Biri ateş ya kar, biri balığı ayıklar, birisi de ham soğan salatası yapar, hem de balığa piyaz hazırlar. Balığı gözde iskâra yaparak yerler. Cenabî-hakka şükrederler."

Yine başka bir pasaj :

"Zavallı oduncu küçük kızının talihsizliğinden pek müteessir olur. Unkapâni köprüsinin altındaki ikinci dubanın üzerine çıkar. Baltası na dayanır — Of, of, diye ah eder, O anda doniz karışır, Bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir arap çıkar. — Benden ne istiyorsun, ne cağırdın beni? — der. Oduncu haritayı pusulayı şaşırır. "Ben seni yağışmadım. Kendi kendime efkâr ettim, Düsünüp yordum" der. Arap dahi "Sen benim ismimi çağrırdın. Of of dedin. Benim ismim Of Lâlâ'dır. Benden ne istiyorsun diye geldim. Sen ne için efkâr ettin. Söyle吧na?"

"Türk Halk Edebiyatı" adıyla folklorumuza zaıt yazdığı "Memorandum" u eski harflerle negreden Macar Müsteşâri Ignatz Konoş Macar Osman paşa zade şair Nigar Hanımın evine davetli olduğu bir sırada şairin büyük anne si olan ihtiyar bir Türk kadından duyduğu bir masalı onun ifadesi ile, masal ifadesi ile söyle anlatır:

"Vâktin birinde bir odun yarıçısı varmış. Bunun bir de karısı varmış. Bu odun yarıçısı gündüzleri dağa gidip odun kesermiştir. Akşam üstü de kestiği odunları götürüp satarmış. Adayı paralarla ekmek yemek alır evine getirir. Karısı onları pişirir, yerler içler ondan sonra "Piş poş de piş poş" diye türkî çâlgı oyun ile vâkitlerini geçirirlermiş. Yine ertesi gün odun yarıçısı dağa gidip odunlar keser akşam üstü satıp parası ile evine yemek alır yerler, içler yine oynayıp çünbüş eder. Her gece böy le yâmp günlerini zevkle geçirirlermiş."

İşte Konoş'un kitabında bahsettiği bu ihtiyar ninelerden birisinin, Bahsever Hanımın topladığı bu masallardan dokuz tanesini İstanbul'da 1931 de bastığı "Türk Masalları" adını daki kitabında görüyoruz ki bu tam masal ifadesi ile çikan ilk kitabı, Hâkîki bir İstanbul nâmîhîlî ifadesi ile tâthi yazdığı masallardan birisini ben size en sonunda dinlediğim ve bildiğim tarzda anlatacağım. Battal boyda 77 sahi felik bu küçüklik kitabı İstanbul masalları için tam ve hâkîki bir örnektr.

KONYA'DA ESKİ DÜĞÜNLER

II

Yazan: Mahmut SURAL

Kadir bilir ellerinizde tuttuğunuz bu derinin 149 uncu sayısında sunağum "Konya'da eski düğünler" konusu bininci yazımını ikincisini ancak bu sayıda sunabilmiyorum.

"İccak" — sıcak — Serbet içildikten bir kaç gün sonra, "Oğlan evi" "Kız evi" ni küçük armağanlarla ziyarete giderdi, ki buna "Yoklama" denirdi. Yakın hisüm, akrabadan, mahalleninileri gelenlerinden ve hatrı sayılır uzak — yakın ahpaplardan müteşekkil, onbes yirmi kişilik bir hanımlar kaafilesi, müstakbel "gayinna" — kaynana — nim baş kandığında "kız evi" ne gider, akşamda kadar yenilir içilir, bir taraftan da "kız evi" dik katle gözden geçirilir, gelin kızın bütün ha reketleri, inceden inceye tettik olundurdu. E ger "kız evi" tertipli ve temiz ise, "gayinna":

"Gümüş gibi avradımsı, giz da pek ehliz bissiye benzer yir çekmeyesice, neaacak da gözel Nasi bulunduñ giz ayış? Allah bile ga ritim bile gocatsın" diye tebrik edildi. Bunda sonra "kız evi" "oğlan evi" ne, aynı küçük armağanlarla ziyarete bulunur. Bunlar da onları daha yakından tettik etmiş olurlar. Buna da "Dürü" denildi, ki gerek "Yoklama" da gerekse "Dürü" de karşılıklı sunulan armağanlar sunulur: "Yoklama" da, gelinin o günün makajı müstahzarları olan sırme, rastık, allık, pudra, kolonya gibi seylerden başka dane sakızı, sedefli kılıçık para çantası, rugan terlik, fanila, havlu, el örmesi nakışlı yün goraplar, namaz örtüleri ve benar eder. Köpeklerin sahibi, köpeklerinin korak olduğunu anlar. Seyircilere:

— Bu itlerden hayır gelmeyecek, Tilki bu gidişle evde ayakkabı bırakmayacak. Ben ona bir oyun edeyim, görsün, der.

Adam, tilkinin gelmesini bekler. Tilki, ne seli, sıçraya sıçraya tekrar meydana gelir. A yakkabıyı alıp kaçarken köpeklerin sahibi arkaşına yaklaşı, evvelce gazlanmış kuyruğu atesler. Tilki kaçmak ister. Halkın çemberini yaramaz, Meydan içinde bir sağa, bir sola ko sarken seyircilere çarpar. Bazı seyirciler ürkerler, halka yarılır ve tilki kaçar.

[Oyun, Tunceli'nin Mazgirt kasabasına bağlı Danaburan köyünde Mehmet Topal'dan 1955 yılında tesbit edildi.]

zeleri seylerdi. "Dürü" de ise çorap, "işlik" — yakasız ve dimiden yapılmış gomlek — kılaptanla işlenmiş "gevre" — mendil — eide ve sanatkârane örülümtüs para keseieri "kıratma" iç gömlekleri, yatak çarşafı, oyası "çenber" — baş örtüsü — ve muhtelif iç çamaşırlardan müteşekkili. Bunlar ev halkı adedin ço, ayrı ayrı boğgalanır ve günlerce "bu ge lebinin", "bu görümcenin" "bu gaynananın" diye, sadece bu makatla gelenlere gösterilir, teşhir olundurdu. Bu arada düğün hazırlıkları bütün hızı ile devam eder, her iki taraf da hummalı bir faaliyet içinde bulunurdu. Düğün den bir hafta evvel "oğlan evi" gelin kızı ait gelinlik elbiseleri, ayakkabıları, kızın ana ve babasına, kardeşlerine, yakın akrabalarına "ağırlık" adı altında kumaşlar, "kız evi"nde ve kızın "başı bütün" — ilerde kızın başı bozulmaması için ana.. babası — kız arkadaşları tarafından kaplanması üzere çarşafsız yoranlar, bu "başı bütün" lerin yorgan kapları yemeleri için "çetnevir" — cerezler — kına, sabun, bir miktar para, kılıdi çingi raklı ve üç yönü yuvarlak aynalarla süslü bir sandık içine konulup kız evine gönderdi lirdi.

Kızın annesi, sandıkla gelen bütün eşya yi milasip bir odanın, milasip yerlerine düzgüne serpiştirir, ädetä zevkli bir giyim — kuşam sergisi açardı. Sandığın geldiği duyu luna, tanıdık tanımadık evi doldurur, bu güzel sergiyi temâsaya dalarlardı. Düğün gününden bir gün önce sandıklarla gelen bütün eşya ya, kız evinden yapılan diğer eşya da ilâve olunarak oğlan evine lâde olunur ve gelinin odası herbiri göz nuru, ayrı ayrı bir sanat eseri olan el eslemesi gevre, peşkir, boğça, üç kur gibi seylerle ve oda duvarlarının boş yeri kalmamak şartıyla süslendir, "Cehiz" — "Ci haz" in galati olacak samıyorum — çakıldır. Büyük düğün hep persembe günü yapıılır, o gün "pilâv döküllür", sabahdan akşamda kadar onbes — yirmi kişilik "sinî" lerde pilâv yendi. Bu pilâv ziynetinde "Asçı takımı" denilen su yemekler ikram olundurdu. Önce corba, etli pilâv, helva, hamya gorbasi, zerdeili pilâv, hoşaf. Ne bereketti ya Rabbî?.. Her persembe bir kaç tane düğün olur, koca bir şehrin ne kadar fakir — fukarasi varsa doya kana

ARAŞTIRMALARI

yer iğer, birer "sahan" — bakırdan yapılmış tabak — da evlerine götürürlerdi.

Düğün gündünden bir gün evvel bütün eş dost davet edilmiş bulunur, davetiler "ge lin a.ması" için keselerine göre birer körük arabası kiralardır. Çarsambayı persembeye bağlayan gece, kizevinde bir "kına gecesi" ter tip olunur, bu kına gecesine, sadece kadınlar olmalı üzere, ner iki tarafın tanıdıkları katılırlardı. Gelin kızı odanın ortasına oturtup bir "başı bütün" ü de kına yakmak için yanına oturturlar, sonra da "gayinna" ya seslenirler di :

— Hadi bakalım gayinna gadim, a ge — al gel — bahşınızı vir de, ginayı yakalım gay ri...

Derler "gayinna" da haline göre, eski gümüş geyreklerden veya mecidiyelerden bir tanesini kızın avucuna basar ve o zaman "başı outun" kına yakmaya başardı. Bu sırada da nazır bulunan "hocanım" su ilâhiyi (!) okuma ya başardı :

Çağırın kızın anasını
Gesün, görsün yavrusunu,
Kızın kınan kutlu olsun,
Vardığın yer hoşnud olsun
Bir vardığın yerler değil
Bir gördüğün yerler değil,
Cümüla âlem hoşnud olsun.

Bu nekarat: Çağırın kızınbabasını, çağırın kızın haşasını diye tekrarlanır dururdu. Bu sıralarda gelin kızın ağlaması şarttı. Şayet ağamayacak olursa :

— Ana" gizim da, bayaklı canı herif işde yormuş. Utanmaya, hangir hangir gülüp, sıkır sıkır oynayacak,

Diye dedi kodu edildi. Bunun için, gelin kızı ağlatmak maksadıyla acıklı "ilâhiler" okumaya devam edilir, hep birlikte yas tutulur du.

— Ana guzuum, gadin Fedimiim, ben nazi dayanacam yavrüm?.

Feryatları arasında şu tahrik edici "ilâhi" okunurdu:

Yığın ata vurdum palan,
Gidem habem evinde kalam
Babamın kardeşi halam,
Een gidiyorum, salman beni .

Atıda çıktı eşiği
Sofrade kaldı kasığı,
Kız evlerin yakuşığı,
Ben gidiyorum, salman beni,
Yığın ata vurdum gemi,
At silkinir yemez yemi
Babamın kardeşi emmin

Ben gidiyorum, salman beni,

Hülaşa: Gelin kız bir güzel ağlatılır, on dan sonra da:

— Gaç gizim gaç, ağlaya ağlaya gan bandık oldun, gavır içine gitmeyon ya."

Diye teseliye çalışır ve:

— Kakin — kalkın — gizlär bir oyun çikarın na accik de gülüşelim."

Teklifi ile, o işten anayanlar tarafından, orta oyununa benzer bir çesit oyun çikartılır, kinalı, sùrmeli, rastıklı genç gelinlerin, utan gaç kızların berrak kahkahaları ortalığı çanta tırdı. Kına gecesi böylece sona erer, oğlan evi meş'aleler kafilesinin arkasına düserek evleri ne dönerlerdi.

Aynı gece oğlan evinde de "Zamah" yapılrı. Zamahta başta saz ve "cura" — bağlamanın daha küçüğü — olmak üzere kanun, keman, ud ve tefden müteşekkili saz takımı yerli havaları pek ustaca çalar, itibara göre iki — üç, hatta beş — on oturak kadın, pek mahirâne ve sabahlarla kadar kaçık ve zil döverdi. Zamahda yenilir, şarap dahi adı sayıldığı için raki içilirdi. Buna rağmen en küçük civik bir harekete rastlanmadı.

Ertesi günü kararlaştırılan saatte oğlan evine arabalar birer, ikişer sökünen eder, kaafi la tamam ounca "gelin alması" na giderlerdi. Bu sırada mahallenin imamı "güveğî" yi oku yarak, üfleyerek gıydirir ve güveği saçıcı ile birlikte, kapı arkasında gelin beklemeye başlırdı.

Gelin evinden alındıktan sonra, yeni evine gelmesi hayli güç bir işti. Bir çok yerlerde yollar kapatılır "Kaynata" — kayın peder — dan uygun bir miktar bahşıs alınmadıkça bırakılmazdi. Bu sebeple, yanlışlık olmasın diye kaynafanın arabası işlemeli ucuk bağlanmak suretiyle işaretlenirdi. En aşağı üç — beş barikat, oldukça kabalık bir para feda kârlığı karşılığında aşıldıktan sonra gelin arası kapiya yanaşırdı. Tam bu sırada elinde testi ile beklemekte olan "gayinna" testiyi gelin arabasının önüne fırlatır, — bunu ne için yapardı, bilmiyorum. Öğrenmek de mümkün olmadı, — kapidan dışarı çıkmış olan "güveğî" gelin arabadan inerken bugdayla karışık avuçlar dolusu beş — on para likları gelinin başına atar goluk — çocuk bu paraları itişe kakışa yerden toplamaya çalışır lardı. Gayinna testiyi patlattıktan sonra gelin odasının sedirine oturur, gelin üstüne bassın da koyn gibi olsun diye önüne bir koyn postekisi sererlerdi. Gelin gözü açık bir şeyse Gayinna'nın elini öpmek üzere yürüken poste

CURCUNA NEDİR

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

"Curcuna koptu" veya "Curcuna kiyamet" denildiği zaman şehirlerimizde, bîhâssa İstanbul'da herkes neşeli bir hayhuyu anıar. Ondör dündü yüzyila kadar inen metinlerimizde sözün geçmişliği biliniyor. Asyanın türkçe kiderin kaynaklarımdan aynen izi bu unanmadı. (1) Bu sütunlardaki eski bir yazımızda bazı tâh minur öne sürülmüşük. Kehâmenin "C" ile başlaması bir yansımıştır. Söz intimalını uyandırıyor. Nihayet, Topkapı Sarayı minyatürlerinde bazı curcuna sahneleri görüyoruz: Bu, bir başbos, "birlikte oynayış" coşkuluğudur.

Kelime su veya bu dile bağlanmıyor; günkü "C" sesi mücavir eski yeni dillerde yoktur.

Kelime, folklorumuzda hâlâ var: meseâ Trabzon ve havâlisinde "Curcuna" söyleniyle kullanılıyor. Bir yerlisi sunları yazmışır: "Curcuna = Soytarılık, alay etmek, eğlenmek, Beni curcunaşa mı alıyorsun? derler. Curcuna'dan galattir". Yine meselâ Erzurum'da curcuna kahkaha antamıyla kullanılır (T. D. K.)

Fasıl musikisinde bu isimde bir de usul (ritim) vardır ki ancak raks unsuru olarak dik kate alınabilir.

Notası "on sekizlik" ölçüde yazılır ama, iki tane "beş sekizlik" farklı ölçünün birleşimi gibi düşünülmek gerekdir; çünkü, iki beş sekiz

kiyi kıvırır ondan sonra el öper ve böylece koyun gibi olmaktan kurtulmuş olurdu. O gün evin içi dışı bir mahseri andırır, gelene bakmak için hanımların biri gider, bini gelir, bu geline bakma işi haftalarca devam eder ve yiye haftalarca,

"—Yire batmayâsica, pek de güzelsmiş, oğlan da sasi gidinin biri.

— Nögürüm hay gardaşım, Allahın yâzısı, Aslan gibi yarumu yakdım. Benim gelin olacak gatır avradım talihî varımış.

Veya :

— Mârifetli gizmiş doğrusu. Pek de te miz tettiğimiz, Amma yirine düşmedi."

Diye dedikodusu edildirdi.

Yatsı namazından sonra cemâatle birlikte eve gelinir mahallenin imamı düâ eder, sonra damat bilyüklülerin ellerini öper, sıra arkadaşlarına gelince bir yumruk yağmuruna tutulur, kendisini güçlükle zâfâf odasına atardı. İçeri girer girmez bir imtihan da burada başlırdı. Çünkü ikisi de daha önceden söyle öğrettilerdi.

ligein iç tartım taksimatı eşit değildir. Bu curcuna havasının notasına bakınrsa bu cihet ko layca anlaşılmış.

Rauf Yekta merhum Paris'te çıkan kendi musiki monografyasında söyle diyor: "Curcuna Usulü de pek kendine göre bir ika'dır. Ana dolonun kürd ve ermendilerle meskûn bazı vilâ yetierinde halk rakıslarında umumiyetle kullanılır." (1913)! Rahmetli ustâ, tarihte, folklorun adını bile bilmiyordu. Neticede böylesine şahsi düşüncelere düşüntesi bağırlansa yeteridir. Curcunamın asıl yatağı payitahtın muhtesem seyirliklerindeydi. Oradan Anadoluya yayılmışlar olmuştu. Doğumuzda inşâlûman halk da kullanındı.

Farsgâdan türkçeye ferhenk mütercimleri farsçanın eski bir raks adı kacûl sözcümü hep "Curcuna" ile tercüme etmişler ve bu bir ak tarım konusu olmuştur. Tahminden daha esaslı bir müşahedeye dayanmadıklarını sanıyorum, Bununla beraber "curcuna"nın Asyadan getirilmişliği nice emsâle binaen yine de derinleştirilmiye değer. Meselâ, çok eskiden de söyлемistik: Hindistan bayaderlerinden intikal etmiş olabilir. (Devr-i Hindi usulü gibi). — Konusu, oyunlarımız tarihine ait kalacaktır.

(1) Çağ Çağ: Gürültü, çar çar. (Kaşgarlı.)

— Gapıdan girer girmez gelinin ayağına bas, sakın gendi ayağına basdırma..

— Güveğiyi ayakta bekle yanına yaklaşırken, hemen ayağına bas, sakın gendi ayağına basdırma..."

Bu sebep tendir, ki gelin — güveğî sen benim ayağıma, ben senin ayağına basacağım diye dakikalarca tepinir, bir tarafın muvaffakiyetiyle bu imtihan bittikten sonra, damat gelinin duvağını kaldırır ve "yüz görümlüğü" adı altındaki yüzük, bilezik veya küpe nevinde bir hediyeyi geline takdim ederdi. Bundan sonra damat mindere oturur, tarafları tanıtır mak maksadıyla orada bulunan ve "yinge" adı verilen bir tanık hanımı konuşmaya başlar, bu sıradâ gelin hanum da bir kahve pişirerek ellerine tututsururdu, "Yinge" çiftle rin birbirlerine alışıklarını hissedince :

— Eh guzularım, bana müsâde gayri. Al lah bir yastıkta göcâtsın.

Dilâsiyle çekilipli gider ve böylece evlenme işi sona ermiş olurdu.

Kitaplar Arasında :

"TÜRK VE KÜRT HALK ŞİİRİ"

ADLI KİTAP ÜZERİNE

Yazan: Muzaffer UYGUNER

651

Fransada, fransızca olarak 1961 yılının son günlerinde yayınlanan *Poésie poulaire des turcs et des kurdes* — Türk ve kürd halk şiirleri adlı kitabı, adına göre önemli bir kitap izlemiştir. Kitabı düzenleyen Gérard Chaliand'ın kimliğini bilmiyoruz. Kitaba giren parçaların doğunu kendisi gevirdigine göre Türkçeyi biliyor olmalı. Fakat Türk halk şiirini bilmediği muhakkak. Daha doğrusu genel olarak halk şiirini bilmemekte, folklor ürünlerini ile karışmaktadır. Çünkü, birinci bölümde Türk Halk şiir örnekleri verdiği halde ikinci bölümde kendi deyimi ile kürd halk şiirini diye folklor ürünlerinden örnekler vermektedir.

Birinci bölümde, Türk Halklığı bölümünde, üç büyük sayfalık bir giriş bulunmaktadır. Türklerin İslâmîyeti kabulü ile İslâmîlik içinde oynadıkları rolden, sanatından sözeden bu girişte daha fazla halk şiirü üzerinde durulmaktadır, halk şiirini ustalarının adları anılmaktadır. Yunusun, Dadaloğlu'nun, Pir Sultan'ın, Karacaoglu'nun ve bir dip notta Kaygusuz Aptalı, Hatayîn'in, Körôglu'nun, Dertli'nin, Aşkîn'ın adı verilmektedir. Halk şîrimizden örnekler ise yalnızca Karacaoglu'dan, Yunus Emre'den ve Pir Sultan'dan dir.

İlk olarak Karacaoglu ele alınmış ve hayatı hakkında 11 satırlık bilgi verilmiştir. Bundan sonra 17 koşmasının fransızca çevirileri yayınlanmıştır. İkinci olarak Pir Sultan Abdal üzerinden durulmuş, 14 satırda hayatı halkında bilgi verilip 10 şiirinin fransızcası yayınlanmıştır. Son olarak Yunus Emre ele alınmış, hayatı hakkında 6 satırda bilgi verildikten sonra 8 şiirinin fransızcası yayınlanmıştır.

Kitabın 67 sayfasını alan bu bölümdeki çevirilerin hepsi Chaliand'ındır. Çeviriler serbest stilde yapılmış olup başarılı sayılabilir.

Kitabın ikinci bölümündeki kürd şiirine ayrılmış olup 71 — 143 sayfaları içine almaktadır. İki sayfalık girişte kürd edebiyatı üzerinde durulmaktadır. Fakat kürdlerin kimleri olduğunu, kürdistanın neresi olduğu ve çevrilen tür kürdlerin neredelerin derlendiği hakkında bilgi verilmemiştir. Çevrilen parçaların asılları da bulunmadığından hangi dilde derlendiği de bilinmemektedir. Yazara göre, kürdler halkın

da nasıl az bilgimiz varsa edebiyatları da iyi tanımamaktadır. Kürd edebiyatı (1) İslâm kültürü içinde önemli bir yer ısgal eder (!). Kürd Edebiyatı IX. Yüzyılda başlar ve hayatı yetini koruyarak zamanımıza kadar eser vermektedir. Klâsik kürd edebiyatı ya zîn olarak divanlarda görülür. Kürd halk edebiyatı ise günlük hayatı yansitan parçalarıdır. Kürd şairleri arasında ilk şair olarak Dasni adı verilmektedir. Ayrıca Termuki (X. yüzyıl), B. Tahir (XII. yüzyıl), Ceziri, F. Teyran, M. Bat (XV. yüzyıl), Biyarani (XVI. yüzyıl) klâsik kürd edebiyatın şaheseri olarak adlandırılmış Memo — Zeyn'i yazan ve millî kürd şairi (!) sayılan A. Hani (XVII. yüzyıl), Siyavuş (XVIII. yüzyıl), H. Kadir, Mevlî (XIX. yüzyıl), Goran, Beykes, Hacar, I. Ahmet ve Cegervîn (XX. yüzyıl) sayılmaktadır. Bunların çoğunun Suriyeli olduğu sanıyoruz.

Kürdlerin atasözlerinin de şairane olduğu nu söyleyen yazar örnek olarak şunları vermektedir:

1. Dakikaya sormuşlar: "neden bu kadar sertsin?". Cevap vermiş "Kızkardeşim ölü gündündendir"

2. Katıra sormuşlar: "baban kim?" "am cam attr" demis.

İki örnek daha var. Fakat bunlar yeter acayıplığı anlayamama. Bir defa bunlara atasözü denilemez. Sonra da bunlar bizim dilimizin malî değil mi?

Kürd kadınının günlük hayatı, isyanları da yer alışına da dokunan yazar epik şiirin yaratıcılığını da kadınlarla bağışlamaktadır.

Yurdumuzun Mardin civarı ile Suriye ve Irak devletleri şîrları içinden derlendiği, geçen özel yer adlarından anlaşılan parçalar aşk türküler, epik türküler, oyun türküler ve bir epope olarak kitabı alınan Mame Alan olmak üzere dört bölümde yayınlanmıştır.

Harabâ adlı birinci parça uzun hava niteliğinde görülmekte ve Mardin'in Ömerli kazası civarında derlendiği anlaşılmaktadır. 16 dört lük tutan parçada nişanlısı tarafından terkedilen bir kızın yakarısı vardır. İkinci parça 1925 — 30 yıllarında sevgilisi hapsedilen bir kadın tarafından yakılan Ey Athî adını taşımaktadır. Dördüncü parça da Besna adını taşımaktadır. Dördüncü parça da Besna adını taşımaktadır. Mardin ve Zinar dağı adları geçmek

TORTULU AŞIK RUHANI

Yazar: Mehmet KARDEŞ

Ruhani, çevremizin yaşayan kıymetli sairlerindendir. Tortum'un Aşağı Sivri Köyünde 1931 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl adı MUSTAFA TEMEL olan genç sairimiz fakir bir ailenin çocuğudür. İlkokulu tâhsili dahi görememiş şair, köylünün sığırlarını güderken toprak içerisinde eski bir bomba buluyor, Çok bununla oynarken bomba birdenbire patlayıyor. Daha onlarındaki Mustafa bu kazada bir gözünü ve sağ elinin üç parmağını kaybediyor. Bombanın tesirinden olacak sonraları öteki gözü de göremem oluyor.

Gezip dolastiği, çalıp söylediği komşu kasaba ve köylerde O'nun, arkadaşı sazi, kılavuzu da sofusu Tevfik'tir. Son derece mütevazi olan Ruhani oldukça kuvvetli bir şiir edebiyatına sahiptir. Elimde, hece veznine göre söylediğî, çok sayıda çeşitli ve güzel şiirleri mevcuttur.

Halen mezkür köyde oturmaktak olan gair evlidir? Fakat O'nun, BELÜĞİSTAN'da GÜLDANE adındaki bir dilbere aşık olduğunu kıvrak ve sade uslûbundan derlediğimiz şiirlerinden anlıyoruz.

Şu kosmasında aşık olusunu, geçirdiği manevi safhaları ne güzel açıklıyor:

On yedidə buldum ben ârif sırı
On sekizde mest ettim bu serî,
Sarrafına bende olan cevheri,
Sarf ederken çoga tuttu azımı.

tedir içinde. Burada her parça üzerinde durmakta bir anlam yok. Oyun havalari arasında yer alan Bitlis Kalesi, Dam Üstünde parçaları var. Karşılıklı olarak oynanan bir oyunun türkisidür bunlar. Bitlis Kalesi:

- Bitlis kalesi kara taş
- İki güvercin gezer üstünde
- Ah, kızları öpmek ne tatlı
- Babasının evinde,
- Bitlis kalesi ak taştan
- İki güvercin uçup gider
- Ah, kızları öpmek ne tatlı
- Babasının evinde

31 parçasının yer aldığı bu bölümdeki türkülerin çoğu bizden. Ama Chaliann bizim saymamış onları da. Bazalarını kendisinin çevirdigine göre ya kürdele denilen dili de biliyor ya da türkçeden çevirmiş oluyor.

Kitabı ilgililere duyurur ve tezin sakatlığını belirtmelerini bekleriz.

ARAŞTIRMALARI

Tükendi mi SARIKAMIS meşesi?
Kırılmıştır, arabama tar getir.

GÖLE'de yayılsın kazım ördeğim,
Benim sana vardır bir diyeceğim;
Harçlığım on kuruş, evleneceğim.
Git, BARDAZ (6) in güzelinden yâr getir.

Gitti bir kuruşum, kaldı dokuzu,
Benim için dolaş kürrel arzı,
Hasmile savaşım var, bazı bazi,
ERZURUM'un dadaşından er getir.

Has olurmuş İravan'ın meyvası,
Beş yüz elli yastık Acem kinası,
Bang lâzım AHİSKA'nın alması,
Git Geneden kirbir wagon nar getir.

Ben hastayım, kimler bana eş olur?
Bunkarsız bu dünya bana boş olur.
Acem HORASAN'da hali hoş olur,
Sağlığında ayvanıma sar getir. (7)

Bir saatte cem olsun, buntular tümü,
Git noterde senet eyle TORTUM'u,
Meşhur olur ALMANYA'mın atomu,
RUSIYA'nın keliesine vur getir.

Benim için dolas, bütün dünyayı,
Git PARİSTEN getir her bir modayı,
MEKKE, MEDİNE'de zira hurmayı,
Hiç olmazsa dallarından kır, getir.
YEMEN'den beş yüz ton kahve al bâri,
Parama mukabil dünyanın varı,
NEVYOK'ta yapılır jet uçakları,
LONDRA'dan vabislere far getir.

Sana RUHAN isteğini arzeder,
Param bana yeter ölene kadar.
Kulağın beri tut, sözüme peder,
Beş kuruşum kaldı geri ver getir...
*

ERZURUM METHİYESİ

Sana canım kurban dadası diyarı.
Açıldır er meydannı ERZURUM.
Senin namı dağılmıştır dünyaya,
Şerefîn, söhretin, şanın ERZURUM.
Yüce Palandöken almış yanımı,
Herkes görmek ister ac arşanımı,
İlia'da fabrikamın dumamı,
Önünde kalkandır Kân'ın ERZURUM.
Gören var mı Erzurum'un dengini?
Dağ'ın kanımızdan almış rengini,
Yâdedelim DOKSAN ÜÇ'ün cengini,
Moskofları boğdu kanın ERZURUM.
NINE HATUN satır ile kavgada,
Tekbir nidaları döner havada.

Kan leşi kaldırın AZİZİYE'de.
Şimdi belli bir nişanın ERZURUM.

Dadaşları müptelâdir savaşa,
Düşmanıza bağırmı yakar ateşe,
Hücum emri verdi, ol MUHTAR PAŞA
Dini polat kumandanın ERZURUM.

Bütün dünya seni görmek arzular,
Kan ile yoğunluksa dağlar, yazilar.
Vatan için cenge girer gaziler,
Nurda yatar şehidinin ERZURUM.

Dadaşların göğsü zincir, gümüştür?
Eli kârlı kılıç, yumruğu taşır.
Gözü simşek, damarları atestir,
Meşhur olur kahramanın ERZURUM.

Afîmlerin uygun ilmü Araba,
Müminler camide döner mihraba.
Abdurrahman Gazi, nur Habib Baba.
Yatağınsın Eviyanın ERZURUM.

Senin vasfin eder erbâbi diller,
Sendo sürür duyar gamlı güneller.
Yazın yayılalara gülkar güzeller,
Huri soyu nevciyanın ERZURUM.

İLAHÎ dilerim senden niyazı,
Keremler kâmusu, kabul et niyazı.
Gösterme yurduma istilâ yüzü,
Serhaddîr TÜRKİYE'nin ERZURUM.
Tahtı bu devrannı etsin berkarar,
Dadaşlar beldesi bu eşsiz diyar.
Ben gitsem dünyadan, kalsın yadigar.
Ruhani'den bu destanın ERZURUM...

(1) Ağışın babası Erzurum'a giderken:
— Oğum Şehere giderim. Göğün ne is
dir? Getirem.

Demesi üzerine Ruhani, cüzdanından çi
kardığı on kuruşu babasına vererek duvardan
sazı indiriyor. İşte o sırada bu meşhur mi
zâ destanını söylüyor..

(2) Teşî, Yün eğirmeye ve bükmeğe yara
yan, odunun yapılmış bir araç.

Ger: Aynı aracın başında bulunan ucu
küvrük bakır tel.

(3) Kazanderesi: Erzurum'da Hasankale
tarafına düşen bir mevkî.

(4) Bile: Beraber.

(5) Der getir: Topla derle getir.

(6) Bardz: Şenkaya Kazasına bağlı bir
bucak.

(7) Ayvan: Binaların ikinci katında, am
bar önünde, sebze ve meyve kurutmağa mah
sus ve önyü balkonlu yazılık ev.

YIRMI YEDİ MAYIS, HALK, ORDU VE GENÇLİK

Yirmiyeđi Mayıs Devrimi'nin ikinci yıl dönümü, bütün yurda büyük törenlerle kutlanmıştır. Siyasi teşekkürler, 27 Mayıs'a karşı olmadıklarını bilhassa belirtmişler, halk, gençlik ve ordu bu törenlere bir arada ka-

Yukarıdaki resim İstanbul'da yapılan büyük geçit törenine Mehmetçiğin yanında katılan millî halk giyimli bir genç kızımızı, tesbit ediyor. T. F. A.

T. F. A.

Halk Şiiri :

DOĞU'DA BİR HALK DEYİŞİ: TECNİS

Yazan: Nejat BİRDOĞAN

Dogu Anadolunun siir ve masal yoresinde, Kars, Erzurum ve Artvin ugegeniyle Üst Van gölü dolaylarında yörenye özgü bir deyiş şeklidir. Sözük anlamıyla "cinaslama — söylenenin es.t, anlamında ayrı olan kafiyeye kullanıma" demek olursa da halk edebiyatında tecnis, bir deyiş çeşidi olmuştur. Böyle bilinir, böyle ahlatılır. Yörenen oğullarından sayın Kirzioğlu M. Fahrettin buna yedekli koşma demekte ise de (Türk Dili D. Sayı 126) tecnis, yedekli koşma anlamına gelmez. Yedekli koşma, yörende bir II li koşmada her dörtlüğün sonra anlata na ve dinleyene sevk veya keder veren 7 li ve ya 8 li dörtlüğün kullanıldığı şekildir. Bu şeklärin Körögöl hikâyelerindeki gibi kahramanlık konusuna taşıyanlarına peşrevi veya pişrevi derler. Örnek,

Gine yiğitlerim düştü yanına
Ağalar ağası yanında gerek.
Fır büküşte yeddi geyin näl kırın
Yiğit Demirci'oğlum yanında gerek.

Bugün yiğit beylerime
Dar günümdür yetişs
Ağ bilek kana bulanı
Birbirine katıssalar.

Pesrevilerin yedek haneleri koşmanın asıl sahibinin olmamayı bilir. Yerine göre anlatan ozan da bir-yedek dörtlüklük uydurabilir. Nitekim Körülü, dey'lerindeki yedeklemeler Posoflu Sabit Yalçın — Müdâmi'ndir. Yedeklemeler dörtlüklük hikaye konusuna göre açıkçı ve düsündürücü bir yön de tasvir edilebilir. Örnek,

Elvede sevdiğim iste Dünyadan,
Son donde hatırlım sor yavaş yavaş.
Artık sildi bizi felek künayeden,
Aldı mezgarda ver yavaş yavaş.

Ele mi harayından,
Su gelir sarayından.
Günde bir kerpig düşer,
Ömrümün sarayından.
(Gül ile Ali Sir Hikâyesi, P. N.
Boratav, Halk Hikâyeleri. Ve Halk
Hikâyeciliği.)

Bazan yedekleme dörtlükler manilerden aynı ozanın başka şiirlerinden veya bir başka ozanın şiirlerinden de isim verilerek seçilebilir. Yörede cilâ denilen bir şekil de yedekli kosmaya çok yaklaşır. Dörtlükten sonra anla-

teci hızını alamadığı için aynı ölçü ile dizele re bir iki satır daha ekler. Bu satırlara cilâ de niz. Örnek:

Ağahan boynun girişsin,
Niye aldın yarı menden
Ali'düm gara geydirdin,
Aldın iktidarı menden.

Niye gadasın almadım,
Ölüp yanında galmadım.

Tecnis ise divan edebiyatının müstesəzi na belki benzer. İlk iki dize birbiriyile kafiyeli olur veya olmaz, ikinciden sonra ikinci dize nin kafiyəsiyle ilgili 7 li veya 8 li bir dörtlük sonra kafiyəsiz bir onbirli dize ve son kafiyə 11 bir dize daha. Yani,

11		a
11		b (a)
7	8	b
	8	b
	8	c
	8	b
11		d
11		b

Seklindeki hana'lardan meydana gelir. Kafiyeler mümkün mertebe cinaslıdır. Buluna mazsa zengin kafiyeler tercüh edilir. Tecnis'te konu, doğa, ruh ve yaşam (hayat) dır. Azeri — Halk şiirinin en güzel örnekleri bu gesitten çıkmıştır. Tecnis, tarih olarak eskije gider. Ercişli Emrah'ın şiirlerini derlediğim zamanlar İğdır'dan gördüğüm bir örnek gerçek se tecnis 16—17inci yüzyıllardan seslenmektedir.

Tecnisin en güzel örneklere Senlik'te, Müdám'de, Karşı Tüccar'de rastlanır. Tecnis, usta dilidir. Usta güclüdür. Her değme o sani tecnis diyemez, dedirtmezler adama. Doğuda pehlivan alanları vardır. (Eline güvenen gülrese, diline güvenen söylese) derler. (Bir

ILENÇLER II

H
Hay Allah müstehakkını versin,
Hasbanın pekini yiyesice,
İ

İki gözünden ol,
İki gözün kör olmasın,
İki gözün önüne aksın,
İki elin kanda kalsın,
İki yakan bir yana gelmesin,
İşkembe surathı seni,

K
Kağnı dayağı gibi sürün,
Kahrolasıca.
Kaldırıım yosması,
Kanser ilacı önüne baksana (*)
Kapına kara kilitler takılsın,
Kapın kiltlensin.

Karaciğerinden vurulasıca,
Karaltısı kaybolası herif!
Karartın kalksun,
Karnı tok, gözü aç.
Kara yerler alsın seni insallah,
Kavaklar gibi devril.
Kınalı parmak sıkama,
Kiran gırşın içiniye

atla meydancılık olmaz) derler. Karşıt verirler, karşıt istenler. Karşı ozan tecnis der ki tek bir kelimesinde dudak degmez. Ya aynı şekilde karşıt vereceksin, ya sazi vereceksin, Başka yolu yok.

Aşkın deryasına dalan aşıkın
Hayali dolasır nice dağları
Kardaş nice dağları
Aşkın nice dağları
Gel sennen seyahat edek
Aşak nice dağları
Leylâ sergerdesi seyda—yi cihan
Aştı talan etti nice dağları

Hicran ateşinde nara çekilen
Ezelden talihi kara çekilen
Kardaş kara çekilen
Haddi kara çekilen
Ah gilar dada yeter
Hasret zara çekilen
Hicran zindanında daha çekilen
Seklər sinesinde nice dağları
Ama herkes Şenlik değildir. Söz alanında

Derleyen: Faik AKÇİN
Kör seytandan bulasın,
Kocaman taşlar düssün bagına,
Kayseri'nın pastırması Kemir
essoğlu essoğlu.
Yatak uzun yorgan kısa büzül
essoğlu essoğlu.

Lânet olasıca.

Muradına ermiyesin.

Nnafakan kesilsin,
Nizollara tutul.

Ocağıñ, tüttürecek evlat yüzü görme,
Ocağıñ yansın = Sönsün,
Oğul yüzü göreme.
Olmaç ol!

Onmiyasıca.

Öðün patlasın,
Öllüğün körtü.
Ölmüş kargalar gözünü oysun,
Ölümü öpesin.
Ölün divar diplerinde kalsın,
Ölün gelsin.

cirdidi hesaplayıp atacaksın. Onun içindir ki her kes gücünü bilmelidir. Doğu'da her ozan bunu bilir ve söyler. "Ustam şudur" der. İşte Müda mi Usta,

Bugün dilber bana verdi Tömbeki
Dedim dilber ateş te ver bir yanak,
Men Ezzinem bir yanak,
Ciğer oldu bir yanak,
Duran su gölde kokar,
Bir yan çağla, bir yan ak,
İkimiz ki bir sevdaya bent olduk,
Yanar isek bu ateşte bir yanak.

Konumuzu Tüccarı'nın Kırzıoglundan al
diğimiz bir hana'sıyla bitirelim.

Dilber denin ol İranda bulunmaz,
Kestin damarını kanda bulunmaz,
İnsaf sende, bulunmaz,
Hükmen Han'da bulunmaz,
Bu boyda, bu simada,
Gürçistan'da bulunmaz,
Sen tek güzel heçbir yanda bulunmaz,
Melektir cennetten cihana düştü,

ARAŞTIRMALARI

Ölün mezar bulamasın,

P

Pathyasıca.

S

Sabaha kadar zibarasın,
Sakalın ağarsın,
Sarımsak kafalı,
Salın gıcırlı gıcırlı gitinsin.
Sanına erme,
Sedefi dökülümsüz çekmecə surathı.
Senden doğanlar da sana etsinler,
Seni kendi elimle kefenleyim,
Sesin kara yerden gelsin.
Sıdık çanagın tutulsun,
Sırtın kara yere gelsin.
Sokak sürtüğü seni
Sünger düşsün, başına yazsın,
Susuz göllerde bogulasin.

T

Seytan bozması seni !
Seytanından bul !
Tahtalara dösen,
Tahtaya gel,
Tenesire gel,
Tuttığın dallar kopsun gelsin.
Tineyecek yer bulama,
Tütünün kesilsin.

Ü

Ummadığın taş başını yarsın,
Umdağunu bulama.

Ü

Üzerine güneş doğmasın .

V

Verem döşeğinde çürüyesin.

Y

Yağlı kurşun yiyesice,
Yarna çıkmayasicá,
Yaşın kara gelsin,
Yattığın yer diken olsun,
Yarın kiyamet gününde on parmağım
yakanda olsun.

Yarn kiyamette hakkım olsun,
Ya urgın, ya yorgan doyurur insallah.
Yediğin ekmeğin göziñe, dizine dursun.
Yedi kat yerin dibine giresin,
Yelli günde evin yansın.
Yer çiçeği ol !
Yer yüzü göreme,
Yetmiş yerde yetmiş belaya rastlıyasıca,
Yığla kalasıca,
Yigit arkan yere gelsin,
Yerler yudası seni !

Z

Zâlim elinde geber.

Bize gelen KITAPLAR

* Orhan Kemal — "Gurbet Kuşları"
Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 39. 12X17
boyunda. 288 sayfa. 4 lira.

* Eflatun Cem Güney — "Nasrettin Ho
ca Fıkraları" Varlık Halk Kitapları: 1.
12X17 boyunda. 171 sayfa. 3 lira.

* Nathaniel Hawthorne — Z. Gülsoy :
"Altın Yapan Kral" Varlık Çocuk Klâsikle
ri: 38. 12X17 boyunda. 61 sayfa. 1 lira.

* Hulusi Yetkin: "Gaziantep Savaşı Ha
trıtlarından Derlemeler". Gaziantep Kültür
Derneği yayınları: 31. 20X14 boyunda, 140
sayfa, 350 kuruş.

* Hulusu Yetkin: "Halk Masalları". Ga
ziantep'te derlenen masallar. Gaziantep Kü
lür Derneği yayınları: 30. 27X21 boyunda,
64 sayfa, 300 kuruş.

* İzzettin Mete Göktürk: "Türklük".
Tarihimizin Sadveti ve Cihadname yerimiz
Doğan Güneş Yayınları, No. 3. Tarihi Eser
ler serisi No. 1. Cağaloğlu Nuruosmaniye
cad. No. 31/2-5. 17X12 boyunda, 40 sayfa,
1 lira.

BİZE GELEN DERGİLER

Türk Dili — Varlık — Bilgi — Çağrı —
Saban — Toprak — Yeni Yayınlar — San'at
Dünyası — Demet — Yelken — Kitaplar Ä
lemi — Yeditepe — Dost — Köy Postası —
Yeni Ufuklar — Çağlı — Beşgen — Yeşil
ay — Gençlik — Ozgür — Değişim — Ta
rih Yolunda Erzurum — Kitap Belleten.

*****
Zakkum köküntü ye !
Zâlim koynuna düşesice,
Zukkumun pekini yiyesice.

— SON —

(*) Argaç : Keyun sürüleri yazlıklar
ra kaldıkları yer.

(*) Şöförlün önüne düşen gözü zaif, ku
lağı ağır duyan yolcuya paylaşması.

Gezip Gördükçe : V

YURDUN DÖRT BUCAGINDAN SAFRANBOLU

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Halk müzikisinin yayılmasında âmil olan Efe topluluklarının Safranboluda başlıca geleceği, (Kız Eğleme) denilen, gizli bir yerde (Hatta bizzat evinde) kadın tutarak (Oturak Alemeleri) tertiplemekdi. Kız eğileyen eflerle Safranboluda (Çapkin) denirdi. Yakışıklı ve gözü pek kimseler olurdu. Gayet güzel ve süslü giyimlerdi. Bürlümcük Görmek üstüne, sırma islemeli ve kavşanlı fermanaları salma yeri, öni pesli yelekleri iki sıra gümlüş savat dğmeli idi. Yesil cuhadan kavşanlı zipka salvarın

üstüne evvelâ Tosya kuşağı, onun üstüne İpek Trablus kuşağı sarılırdı. Kuşağın üstüne yedi kat Meşin ve Balık gözleri ile süslenmiş Silâhlık bağlanır, daha üstüne gümüş savatlı, Dağıstan işi Çerkes kayışının gümüşlü uguları belde aşağı sallandırılmıştı. Gümüş saplı Kama veya saldırma koltuk altına asılırdı. Gümüş kapılı kınım bilyemisi toparlak ucu fermananın altından görüñürdü. Boyundan atma gümüş girgorlu kıştağı ucuna takılı saat kusakı armusuna

gini kostegim ucuna takim saat kusak arasina sokulur ve bol tarafı öne doğru sarkitilirdi. Kadife üstüne inci islemeli hapishane işi püsküllü tütün kesesi sağ tarafda asılı durdu. Ayakta ekseriyetle yumuşak siyah deriden yapılmış çamurluğun baldırı çorap gibi saranı makbul savılırdı. Çamurluğun altına Gudi yemeni de

nilen ucu yukarı doğru kıvrık, kenarları renkli meşinle süslenmiş ayakkabı giyiliyordı. Sonraları askerlikten dönüp gelen bu Efelerden bazılarının İstanbul külhanbeylerinin Saltalarına ve öŕil geniş çaplı capraz düzgömeli yeleklere özendikleri görülmüştür.

Giyimlerine bu derece itina eden (Çapkin)lardan Gidik Mustafa, Aşrasın Hasan, Deli Sükrü, Sarı Ahmetoğlu, Kuburoğlu Kör Muhatrem ve halen sağ olan Topoğlu Kör Osman benim de tanımış olduklarımdır. Bunlardan Gidik Mustafa, kaynanasını öldürdüğü için katil olmuş ve Kastamonu hapishanesinde yillarca yattıktan sonra yaşı olarak çıkmıştır. Gidik Mustafanın giyinmesinin yarım saat sürdüğü, beline Kuşağıını iki kişinin yardımı ile sardığı söylenirdi. Bu efelerin her biri de gözünü bu daktan sakınmayan insanlardı. Aralarında kadın yüzünden kavga ettilerki ve birbirlerini vurdukları vali idi. Çevikliği ve elinin yalabıkluğu (Çabukluğu) ile mesur olan Sarı Ahmet oğlunun, bir bıçak darbesiyle, Gidik Mustafa

ARAŞTIRMALARI

değildir. Bunlardan Bostan Büktülü Kemâneci Ahmet, Aktaşın Ortaca köyünden Kadi Kırın Mehmet Ali ve Kasabadan Kemâneci Eğri Boyun, o zamanın en canlı sanat insanları idi. Yazılı köylü Pekmez Mehmet ise, bilhassa gelmiş geçmiş bir çok aşık (Saz şairi)ların deyişlerini hafızasına depo etmiş, (Usta malî satan ve az çok dili kaymak gâlan) bir gurbet usağı idi. — Bu tâbir kendinindir —.

Kemanevi Ahmet bnd.ğimiz kemannı da
ha büyük ve sapi daha kauñ ve kusası bir çal
ğı çalarlardı. Bağış kurup çagıgly kucagına di
kine oturtur, yarım ay bigimi bir yayla son de
rece kıvrak ve güzel çadırgı. Kemanevi adeta
konustururdu. Kemanevi Ahmeden düğünlerde
ve kız oynatmalarda baş köşede yeri vardı.
Arada bir yayı, Kemanenin göğsüne vurup tem
pulu çalışı ve çalgısına akrobatik hareketler
yaptırarak oynak çalışı ustalığının özelliğini
teşkil ederdi. Bir Gelin Havası çalışı vardı ki
Bir Gelin alayınn bütün hareketlerini, tüfek
sesinden, at kışnemesine, gelinin ağamasına
varıncaya kadar kemanesi ile dile getirirdi.

Kadi Kiranın Mehmet Ali Davulcu idi. Aynı zamanda Zurna da çanyordu. Safranbouda Davul Zurnadan ibaret takıma (Meyer) denir. Mehmet Ali iki omuzuna da birer Davul asarak Karşınlarda kögekle beraber oynardı. Kögekle tılysır denikantlardan yetiştiirilir, bunlar sonra sivillerde büyükleri gelişince bir usta davul

ra sakaları bıkmak gibi
cu olur gitarlardı, Köçekler (Entari) kadın kılığı ile oyuna gitarlardı. Çift davulla oynayan Kadıkırın, davulları yanlarına savurarak topaç gibi dakikalarca döner ve birden durarak sendelesmeden başka figürlere gegerdi. Köçek yetiştiğinde de emsali olmuştu bu Usta Davulcu, çıraklığını, oynarken başları dönmesini diye iple tavana astığı zenbilin içine koyarak fırıl fırıl döndürür, ayaklarından tutarak savrularup çevirirdi. Bir düğün alayının önündeki kasabadağı eski hamamın önündeki dar sokaktan aşağı davulunu savura savura oynayarak geçmesi hâlâ gözümüzün öntindedir. Omuzunda çift davulla bu derece sırasıyla dönerken bir yerde çarpılmıştı, bu harika davulcunun sanatındaki çevikliği ve oyundaki maharet ve ustalık göstermesi bakımından hayrete sayandır. Bu gün Aktaş ve Ovacıkta Mehmet Alinin yetiştirdiği bir kaç gitarçı vardır. Fakat nedense dört günlerde eski sevk, eski hareket ve canlılığını kalmadığı için bu Millî ve en güzel oyuna deva heves edenler azalmıştır.

Kemâneci Eğri Boyun Ahmet, kasaba ve köy düğünlerinin daima aranılan ve hiç eksilmediği bir çalgıcısıydı. Çocukları

ğında gegirdiği bir boyun hastalığı yüzünden başı yana eğdi durdu. Gayet neşeli, hoş sohbet ve nükteli konuşan bir adamdı. Çalgısı billiğimiz kemandan biraz daha büyütü. O da dizlerine oturtarak kocağında çalardı. Yayı billiğimiz keman yayı idi. Memleket havalarını kendine has üslubu ve boguk sesine çok yakışan bir eda ile okurdu. Askerlikte öğrendim de de ki İstanbul türkülerini ilk defa Eğri boyun dan dinlemiştüm. Her düğünde muhakkak çalınan (İlle Mavili) türküsünü de ondan öğrenmiştim. Yıllarca sonra bu türküyü de ilk defa Ankara Radyosunda Halk Musikisi programlarına almıştım. Bilehare sanat musikimizin ustası şarkıcılarından Radife Erten bu türküyü biraz degisik olarak sahneye getirerek meşhur etmiştir.

Kemancı Eğri Boyun gayet müteassip bir muhidde yetişmiştir. (Ça-gı giren yere me läike girmez), (Çalgıcıya kız vermek caiz de gliidir), (Çalgıcıyı Elekçiler — Çingene — ga lar) gibi inanç ve telâkkileri kuvvetle yaşatan bir ailenin çocuğu olmasına rağmen, içinde yan san'at atesi, istidat ve kabiliyeti, onu son derece müteassip olan ailesinin inanç ve telâk kilerinden ayırarak düğün çalgıcılığına kadar götürmüştür, kaldı ki, o devirde düğün çalgıcı larına iyi gözle de bakılmazdı.

Kemâneci Eğri Boyunun bizzat ağzından
dinlediğim bir hikâyeyi sizlere anlatayım :

Eski Safranbolunun bir kısım esnafı haftanın belli günlerinde civar Nahiye ve Köylerde kurulan pazarla gider, alış veris ederlerdi. Bu pazarlardan gidiş mesi muayyen esnaf için mutad hale gelmiş olanlardan, Perseme günüleri kurulan Örenşer (Viranşehir, simdiki Eski Pazar), öteki de Pazartesi günüleri kurulan Eflâni (eskiden nahiye şimdî kaza) pazarları çok hareketli alış — veris yerleri idi. Eğri Boyun Ahmedin Yemenici esnafı (Ayakkabı — Çapula) olan Babası da bu pazarlara gitmeye adet edilmiş olanlardandı. Yanına oğlu Ahmet de de almayı ihmâl etmezdi. Yemeni çuvallarıını yükledikleri merkeplerini önlere katarak her perşembe günü Örenşer pazarcının yolu tutarlardı. Soğuk bir sonbahar gecesi, gece vakit bir köye varmışlar herkes uykuda olduğunu misafir olacak yer bulamamışlar. Fakat soğuk ta içlerine islediği için Babası Ahmede:

Ahmet yüksekçe bir yere çıkarak, hem de
bir kaç kere ezan okuduğu halde, etrafından
ses seda çıkmayınca, Babasına gelip:

TÜRK FOLKLOR

— Kimsenin uyandığı yok, diye haber ver mis.

Yük merkebin sırtında, gecenin ayazında beklemeye başlamışlar. Bir ara Ahmet Babası na :

— Ben bu köylüyü uyarmasını bilirim em me, bana öfkelenmeyeceğine söz ver hele baka lım, demiş.

Babası umursamamış, fakat merak etmiş olacak ki :

— De uyar da görelim, bunda öfkelenenecek ne var ki, daha da sevinirim, demiş.

Hikâyeyin sonunu Eğri Boyun aynen söyle anlatmışlığı :

(— Babamdan yüz bulunca, her vakit den gin arasında sakladığım Kemâneyi usulca çi kardım, Yan gözle babama baktım, o hiç oralı değildi, dalmış gitmişti, ilerde daha evvel ezan okuduğum Dübék taşının üstüne çıktıım. Daha yayı teilere súrtüp çalgıya düzen verirken, Babam uykudan benillemiş gibi yerinden fırladı :

— Ulan bu da ne? Köyü cinlermi bastı yoksa, diye bağırdı.

Ben aldrmadım, kıvrak tarafından bir oyun havasına geçtim. Gecenin sessizliği içinde kemânenin sesi köyü dargayıverdi. Uzatma yalam, ikinci oyun havasında pencere kapakları aralandı, köyde kimildamlar başlıdı, az sonra köylüler etrafımıza toplandılar, yan gözle babama baktım. Eğri eğri yüzüme bakıyor du, göz göze gelince gülmüştü. İşte o gece den sonra, kemâneyi buçak buçak saklamaz oldum emme, yine de aleni galamadım. Rah met olası babam ölünce, işi nügün çalguculu gına döktük.)

Eğri Boyun Kemâneci Bostanbükkü Ahmet ayarında usta bir çalgıcı olmamakla beraber, özüne has kıvrak çalışı ve türkü okuyu şu vardi. Efe toplantıları için Bostanbükkü kadar aranmasa da,;dügünler için tercih edilen bir halk sanatkârı idi.

Yazı köyli Pekmez Mehmet, Değirmenci idi. Tab'arı ince ruhlu ve duygulu bir insandı. Sesi çok güzel olduğu için, bilhassa Kayabaşı ve uzun mânileri, avazı ile pek dokunaklı okurdu. Aycla bir saz çalmazdı ve türkülerini bir sazin eşliği ile okurmazdı. Yalnızlıktan hoşlanması, tek başına kırkıda ve kaya üstlerinde dolaşmasından evhamlı bir insan olarak tanınmıştır. Fakat O, tabiat gizliliğine sıkı bir in sandı. Çocukluğumuzda Hıdirlık denilen kaya üstünde, onun gür ve güzel sesi ile çektiği Kayabaşı mânilerini duyunca yanına koşar, hayranlıkla dinlerdi. Yıllardan sonra 946 da

Çerkeste Pekmez Mehmeti Değirmencilik ederken gördüm, İhtiyariamıştı. Ogun denikannı hik çağında, temiz Efe kuşğu ve yakışıklılığı ile tanıdığım insanın gökmüş hali yüreğime isiedi. Çocukluuk hatırlamada yaşattığım Kayabaşı manilerinden kendisi düzmesi oyan birim çağırıvermesini rica ettim. Hatırımı kırmadı, canıngını hâlâ muhafaza eden bugulu gözlerini yumarak, genliğinden kalma sesi ile okudu:

Of yareey, akup akupta yar sular duranma
yincak
Bizimde mahkememiz yedi kapıda duyuılmayın
cak
Etimde divlim divlim kryilmayincak
Vermen gözel yar ellere seni a suna boyulum

Heey
Keşke söyletmeseydim. Alazlı gençlik denilen altun çağın hasreti, insanların içine ancak bu kadar gökerdi, Pekmez Mehmet bunu o kadar derinden hissediyordu ki, titreyen dedakları aراسında su (Usta malı) misralar dökültüverdi :

Ezet ates püskürürdüm ağzmanдан
Şimdî bir penbeyi yakamaz oldum
Tâbifer kesildi iki gözümden
İpliği igneye takamaz oldum

Aynı yıllarda onu köyünde de bir kaç kere ziyaret ettim, hatta bir keresinde o zaman Safranboluda kaymakam olan, şimdiki İstanbul Valisi Sayın Niyazi Aki ile beraberdi. Samimi bir folklor aşığı olan ve Safranbolu Şeh menliğini ve halk müsikisi hareketlerini teşvik ve ihya eden Niyazi Aki Pekmez Mehmeti de himaye etmiş, onu sevmiştir. Bilâhare Kastamonu Valisi bulunduğu şurada Pekmez Mehmet ziyaretine gitmiş, gözleri doña doña anlatır. Oda ci hırpanı kişi ile Vali odasının kapısına da yanan Pekmez Mehmeti içeri sokmak isteme yince, odaciya :

— Sen beni birazdan dışarı çıkarken gör, hele sen şimdî git Vali Beye Pekmez Mehmet geldi de, diye çıkışmış.

Odaci meczup zannettiği Pekmezi içeri sokmamakta üstelik kolundan tutup dışarı atmak için uğrasırken, o sırada Vali Bey odasından dışarı çıktıı Pekmez Mehmeti görünce; o ken dîne has tevazuzu, sevimli ve candan haliyle:

— Oooo hoş geldin Pekmez, diye ko'una girip içeri davet ettiğini görünen odacının saçını bakışları arasında Pekmez Mehmedin (Ben saha demedim mi?) gibilerden böbürenerek bakışındaki içtemeli, Sayın Niyazi Aki gözleri dolu dolu anlatır.

Aradan yıllar geçti. Bu seferki gezimizde,

Incelemeler :

SİLİFKENİN KÜLTÜR İKLİMİ

Yazar: Kerim YUND

niz uygarlığının renkli bir isletisi içinde Hindoea, Çinden, Siberden gelme çizgiler bile vardır. Bunlardan derlediğimiz bir tutamı görenek olarak sunuyoruz.

Yunanca kelimeler: Buradaki halk arasında kökü Yunanca olan bir çok kelime ya samaktadır: omuz (çığın), pilâtan (çınar), kedi (pisi), kamış (kargı), glibre (ters), ülü bü, lobya (bögrülce), fesliğen, feslikân (reyhan, rayhan), pirzola (közleme), harup, harup, hanmp (keçiboyunu yemisi), kaka (pis, pislik), fasulya, kakafoni, liman, iskele, temel, fener, kalem,

Latince kelimeler: Pastil, Pastilia, bura da pestil, bestil dediğimiz yeyeceğe ad olmuş tur. Mazifaturaci: bilhassa basma gibi doku maları satanlara verilen isim. Borda: Büyük kapu, cümle kapısı, Domata, domates, bana dura, domatesin latince'den gelen gesitli adıdır. Bazı köyüler eğrim, kızıl eğrim diye domatese türkçe ad takmışlar, Berber, bu da barbelerden gelmedi.

Arapça kelimeler: Kökü arapça olup halk ağzında değişiklikle uğrayan ve sözlükle karışık olarak使用的 olan kelimeler sunlardır:

Beytammal, Beytül mal tamamasını kullanılarak ağızını kavrularak, Akde

Kastamonu yolu üzerinde Pekmez Mehmedin köyü, Yazı köyden geçenken, köy kahvesinde oturan aşına yüzler arasında gözlerim onu aramı, Pekmez Mehmet ölü beg yıl olmuştu. Vilâyetim Zonguldak Kazam Safranboludur Kerem gibi derunum aşk od'uya doludur.

Diyebaslayıp, başka parçalara geçmek iti yadında olan Pekmez Mehmedin — kendi de yimiyle — Usta malı satmaktadır kendini entegritime vakti bulduğu sıralarda söylediği bir deyişini sairliğine örnek olsun dye ağızından çıktıı gibi veriyorum :

Genclikten bövümüş görmemiş peder
Hic gönlinden kalkmaz gamile keder
Bir çocuk çağırısa ardından gider
Pek kolay yulara gelir bu aşık Pekmez (1)
Kopuk vari omuzlarınız Palta'yı (2)
Dana, köylüye bırakırırsın Baltayı (3)
İstanbul'a gidersin baş etmesin haftayı
Her zamanı huyun boyœ ey aşık Pekmez
Sinnin kemal bulmuş zevâlin yakın
Her vardığın mecliste adabın takın
Kanundan haric işe yamaşma sakın
Postekini yüberler ey aşık Pekmez

(1). Ölçü fazlalıklarını, Pekmez Mehmet (ben vezne tartıya gelmem, ağızma ne gelirse cikiveririm) diye mazur gösterirdi.

(2) Palta — Paltadan bozma ama, o ceket demek istiyor. Safranboluda Çekete, Palta de nirdi.

(3) Dana köylüler Dağçı insanlardır, ya rum saatte 10 eşek yükü odunu tek başına keşip yükleyenler vardır. Pekmez Mehmet burası telmih yolu kendisini methetmek istemis.

TÜRK FOLKLOR

dan bozulmadır, ilenlerde (Baytammaja kala sica) derler ki, mirası, nesli tükenip malı devlete kalasaca demektir. Serisebibi: Baş sebebi, baş nedeni demektir, Serisebibi bu oldu derler. Aman: Åman dilemek, darüllâman, a man müessesesinden alınmış fakat arapça daki değerini çok yitirmiş bir sözdür. (Aman canım sen de) sözümüzde de yaşamaktadır. Arabaşı: Arab yemeği anlamına gelen çorbaının adıdır. Basalla: Bol soğanlı pişen bir yemek. Basal, soğanın arapcasıdır. Muhallesi: Sütle pişen tatlı, halip: Süt, yoğurt demektir. Acur: Bir geşit hiyar, Salhane: Selh hayatıının derisini yüzük ek demektir. Mezbaha ve kanara aynı manaya gelir. Kâdayif, kadife de arapçadan gelmedir. Zakkum: Silif kelilerin ağı ağacı dedikleri bitkidir. Zehirli olduğundan dinimizce cehennemliklerin yiyeğidir. Buralılar buna zikkim diyor. Zehir zikkim olsun. Zikkim ye, zikkimin kökünü yiyesice, zikkimin dibini ye gibi deyimlerde ilen olarak geçer.

Farsça kelimeler: Türkler İranda bulanduğu gibi Farslırlar da Anadoluda devlet kurmuşlardır. Bunların da etkisi ile Silifkede kökü Farsca olan bir çok kelime vardır.

Cuvaldzı: Cuval diken cuvallığı demek tir, Terzi: Yol, kenar anlamına gelen derz' den yapılmış bir kelimedir. Horanta: Yeyici, beslenenler demek, Bu kelimeye Silifkeliler foranta da der, "h" ile başlayan bazı yabancı kelimelerin "h" si, "f" diye söylenir; Hurma: furma, horoz: foruz olmuştur. Köfte, farsçadır, İqliköfte, çiğköfte, salçalı köfte, ekşili köfte türemeleri vardır. Köftehor; köfte yeyici demektir. Köfter de farscadır. Nalbant, nal bağlayan, nalçakan demektir. Piyaz: soğan anlamını taşıır. Bizde bol soğanlı yemeklerde deriz. Fasulya piyazı, çiğ köfte piyazı gibi. Çift, tek: bunlar da farscadır. Çiftçi, çiftlik, çiğte telli, çift kelimesinin turkish işlemeleri dir. Bir aralık çiftlikler anlamına, çiftlikaltı da bulmuşuz. Zelîmar: yılan ağısı demektir. Darçın: Çin ağacı anlamına gelir, Dar Farsca a gaç, Çin de memleket adıdır. Bu bahar Çinden geldiği için bu adı almıştır. Meşin: Farscada mes koyun demektir. Anlamı koyundan yapılmış, çukmıs demektir. Zerrin da altından yapılmış anlamına gelir. Pegin: Bu da farsça önden demektir. Peş kelimesi aslıdır. Burada "Paralar pegin, kırmızı meşin" diye bir deyim vardır. Peş bizde arka anlamına, etek anlamına da gelir. Peşime düştü gibi, Köşger: Yeme ni, edik, çizme diken ustaya köşker derler.

Bunlar makine ile değil el ile dikerler, bazan dikici de denir. Köşger, farsça papuç anlamına gelen Kefş ile sanat sahibi, ci, anlamına gelen ger sözünün birleşmesinden yapılmıştır. Altın işleyene de zerger denirdi. Fabig: Pa puç kelimesinden bozmadır. Pa: ayak, puş: örtün, kaplayan demektir. Türkçe ayak kabi tam karşılığıdır. Poşa da papuç kelimesinin sonun daki puş kelimesinden gelir. Buna atkı da de riz. Sehpâ: Uçayak, üçayaklı demektir. Se: Tayla oyundan hâlâ kullamlır. Paşa: paşa a yakçık demektir. Ayaklardan yapılan yemeğin adıdır. Sonraları bunun içine kele, karın da karışmıştır. Beykozda paşa yedik 'geneyi dinlemez' atasözümüz bunun bir delilidir. Çergive: Çarcube'den gelir dört göp demektir. Çöp: Farscadır. Bir aralık oduna, sırıga bi le göp diyorduk. İstanbulda çöpiskelesi diye bir iskele vardır. Şimdi kibrît göpü, süpürge göpü, gibi sözlerde kullanıyoruz. Çifit! Yahut kelimesinin fars dilinde aldığı sekildir onlar dan da biz almışız. Çifit gârsı, gavurun ci fidin çocuğu sözlerinde yaşamaktadır.

Çince kelimeler: Çay, su kelimelerinin Çinceden Türkçeye geçtiğini iddia edenler de vardır.

Hindce kelimeler: Salaspur: Seyrek dokunmuş bezlere derler. Ayrıca Salaspur bezi de derler. Bu bezin içi çıktıgı yer Hindistanda Salaspur şehri olduğu için adı böyle konmuştur. Pijama: Hintçe bir sözdür. Sıfır: Bu sözün de icadını Hintliler borgluyuz.

Moğolca Kelimeler: Karaman ile Mut arasında Sartavul yaylası denilen bir yer vardır. Bu kelimenin Moğolca bir söz olduğu söylenmektedir. Selçuklular zamanında Moğolların buralarla gelmesi mümkün görülmektedir.

Ermenice kelimeler: Ermenilerin de bir zamanlar devlet kurduğu güney illerimizde halk diline karışan Ermenice kelimeler bulunmak tadır. Bunalardan Silifkede hâlâ söylenmekte olanlar şunlardır: Piring, örnek (numune), işmar (ışaret), moruk (ihtiyar, sakallı), beken (dağılardaki dar ve dik geçit) sözleri vardır.

Silifkede söylenen bazı sözlerin özellikleri:

Farsça ve Tekeli yörüklerinin yerlileşmesi, şehirlilikmesi ile doğan Silifke halkı, oğuz lehcesini konuşurlarsa da bazı lehçeleri Ha kaniye lehcesini andırır: İldiz (yıldız), ildirim (yıldırım), İlân (yılan), ıscıak (ıscak) gibi.

Cibinlik: Buna gârdır da derler. Geceleri sıvri sineklerden korunmak için kullanılır. Cibin: eski türkcede sıvrisinink demektir. Bazan ci bindirik şeklinde de söylenir. Çadırın ince sek

ARAŞTIRMALARI

il getir; getir simdi söylenmıyor fakat Çetirev il adındaki bir köy adında bu sözün kaldığına bakılırsa eskiden kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Çekirgenin adı getiktir. Dilimizde Farsca bukalemun adını verdigimiz renkten rengে geçen hayvancıa kirkele derler. Gerçekten de genel rengi kırlıdır. Bu soydan kertenkele; koçmarkele de vardır. Geycekalması: Yabani uevoz, Çığdem: yabani sıklamen, Bük: bostan bahçesi. Egemene: Arapça koku anlamına gelen sem, şemme kelimesinden bozulmuş bir kelime olup; çok güzel kokulu portakal kadar küçük bir kavun çeşidine verilen addır. Meçaz olarak küçük çocuklar sevildirken eşeme nem derler. Logurt: Lâlenin adıdır. Lâle diye buralarda gelincik çiçegine denir. Gelincik diye de erguvan çiçegine ve bitkisine denir. Tesbi Akgünlik veya buhur ağacının anıdır.

Burada çok söylenen bir atasözünde "Karpuzun adı bittik öyle de battik böyle de battik" derler. Buradaki "bittik" karpuzun a rapcasıdır. Karpuz sözü ise Farsca harpuz'dan gelir. Baştaki "h" harfi "k" olmuştur. Hıma kelimesinin de dilimizde kına olması gibi.

Türkçeden başka dillere geçen bazı kelimeler: Başka dillerden bize ne kadar çok kelimeler gelmiş diyecek türkçeliye kapılmak doğru değildir. Tarih ile yaşıt olan uluslararası hepse de bu hal görülür. Biz yalnız almasını değil vermemizi de bilmemizdir. Enfiyyeyi, cesri arap cadan almışız; araplara ise Türkçesi olan bu runutu, köprüyü vermişiz. Bey, paşa, kaynak anlamına gelen bulak da Türkçeden Arapçaya geçmiştir. Balkan devletlerinde Alman; Fransız, İngiliz dillerinde Türkçeden de alınmalar vardır.

Silifkede Bitki Kültürü: Ana yurdu Silifke olmayan bazı kelimeler nasıl Silifkeye gelip yerleşmiş bölünmez bir bütün olmuşsa, öz ülkesi Türkiye'yi olmayan bir çok bitkiler de Silifkeye yerleşmiş buranın özelliğini, güzelliğini artırmıştır. Bunalardan, tiltün, fasulya, domates, papates, fistik, Amerikalı; hurma, muz, firenk yemişi, Afrikalı ve Arabistanlı, portakal, limon, Hint ve Çinlidir, Zerdali, şeftali ise İranlı.

Silifkede söylenen Tarihi kişi adları: Eskişim ün salmış bazı kişilerin adları halk dânde hâla yaşamaktadır. Bunalardan çok söz söyleyen ve gürültü çıkarana ünlü hatip Çilek ron'ian oozma naruk. Çaçaron, Carcar derler. Antika eşya için, imparator Dekalyanus devrinden kalma anlamına. Taçyonus zamanından kalma derler. İbranilerin sanlı hükümdarı Sultan Süleymanın adı "dört gözlü Sultan Süleyman" olarak geçer ve "Bu dünya dört gözlü

Sultan Süleymana da kalmadı' derler, Fravun, Nemrut, Yezit kûfîr anlamında söylenir. Ebu müslüm, eskiliğin, Nasrettin Hoca gülümsemenin timsalıdır.

Hikaye ve Masallardan bir kaçı: Silifke dolaylarında söylenen ve yersel olduğu sanılan bazı hikâyeler, fıkra ve masal vardır ki bunlar esasında anonim, yurdu hatta uluslar arasında kâphyâan konulardır. Karakayalılar üzerine söyleyen bazı fıkralar, Kızkalessinin hikâyesi bunlardandır.

Yersel geleneklerin kökü: Burada geçen mahalli gelenekler ve adetlerden doğunun kökü eski çağlara ve başka uluslara dayanır. Bunalardan bir kaçı :

Tavşanla ilgili olanlar: Tavşan Yunan mitolojisinde Venüs Tanrıçasının simgesidir. Venisse sevgi ve ürin tanrıçasıdır. Silifkede tavşan başı nazar degmesini diye evlerin kapı sunası ve yeni evilere yataklarının altına konur. Nazarı, büyülü bozduğu söylenir. Bu geleneklerin Venüs kültürünün kalıntıtı olduğunu sanırım.

Yumurta ve Narla ilgili olanlar: Bu iki ürün de Venise mensuptur. Çiftçiler, bol ürün almak için çift sırerken öküzün boynuzunu Nar veya Yumurta çarparlar. Bu da Venüsten kalan bir adettir.

Yaklaşmak, Yakasına yapışmak: Bu filileri yapmak bir kimseye hakaret sayılır. Anacak suçlu ve borçlu olan yakalanır, yakasın dan tutulur. Onun için, biri başkasının yakasını dan tutsa "birak yakamı sana borcum mu var" diye sorar. Borçluyu alacaklının yakasını dan tutup kendi evindehaps etmek veya Tiber Nehrinin öte yakasında esir diye satmak eski Roma hukukunun müeyyidelarından idi. Borçlu, suçlu demekti. Bu gelenekin Romalılardan kalma ve Silifkede yaşamakta olduğu görülmüyor.

Kedinin Kutsallığı: Silifkeliler kedi öldürmeye fenalık yapsa bile iyi saymazlar. Bu inançın kökü Misir uygarlığından İslâm dîninden gelmedir. Eski Misiriler kediyi taâru sayarular kedi öldürmeli de öldürülerdi. Müslümanlar da kediye kutsallık verdi. Bu inanç kedinin yokluğundan sıçanların yaptığı tahribat ile kendini daha iyi göstermektedir.

Ağaca bez bağlama: Sibirya eteklerinde ormanlık bölgelerde yaşayan eski Türklerin dini samanlığı. Samanlar ağacı kutlu tanır ve bazı dileyklerinin kabulü için bez bağları lardır. Bu adet Silifkede de var. Güneş yakmasının diye de Martta ellerine iplik bağlarlar bu da Romanya ve Bulgaryada yaşayan Gagauzlar da

TEKİRDAĞ'DA BAYRAMLAR, BAYRAM YERLERİ

Yazar: Salim Sami İŞÇİLER

Bayram deyince muhakkak hepimizin akına gocukluğumuz gelecektir. Çocukluk günleri insanların en tatlı, en pembe, en güzel günleridir. Çocukluk insanların, ekmek düşüncesi, hayatın güzellikleri gibi meselelerden uzak kaldıkları, sadece gülümseyi, gözmezi, oynamayı, eğlenmeyi düşündükleri bir çağdır. İşte bayram günleri de çocukların bu sebepten sevdikleri en güzel günlerindendir.

Bayramlar biliyoruz ki dini ve resmi olmak iki türlüdür. Bunların nefer olduğu da hepimizce malûmdur. Başka başka yerlerde kutlamaları arasında büyük farklar da yoktur. Fakat bir şehirde yaşayanların kendilerinden önce gelenlerin eskiden bayramları nasıl kutladıklarını merak etmeleri muhakkak ki yerin deder. Ben de bu yazımızda bayramların Tekirdağ'ın nerelerinde kutlandıklarını kısaca anlatacağım. Önce dîni bayramlardan başlayarak.

Hepimizin kutladığı dîni bayramlar Ramazan ile Kurban bayramıdır. Ramazan bayramının diğer adı da Şeker Bayramıdır. Bu bayramda şeker dağıtmak adettendir.

Ramazan bayramı malûmumuz olduğu üzere bir ay oruc tutulan Ramazan ayından sonra yapılır. Uç gün devam eder. Bayramdan önceki gün "Arife" günü denir. Ramazan gavuz türklerinde de görülmeyecek. Buna Mart işligi derler.

Tehnel ağacının kutsallığı: Anadolunun bir çok yerlerinde o'dugu gibi Silifke dolaylarında Yunanlarım haris ağacı: dive kutladıgı defne ağacına tehnel derler. Sırkı Fes kıvrısında bu ağacın bulunduğu yerde kavgaya etmek kan dökmek wasak savunmaktadır. Bu eski çağlarından kalma bir zeleneğin halk arasında yasadığını gösteren bir inançtır.

Göksü Akar mı fukrası: Silifke kasabasının ortasından geçen Göksü Irmağından ya kin günlerde kader hic mi hic faydalanzımadı. Bir Alman gelmiş, duruma bakmış (Bu su hep böyle akar mı demis; akar demisler. Siz de buna e... gibi bakar mı; nemis; bakar demisler) dive bir fıkra anlatırlar. Bu fıkra baska yerlerde de kendi irmakları için aynı şekilde söylemeklerini istince Türk maaseri vicedanının endüstri uygırığına ulaşmak için Alman ağzından naklettigi anonim bir nükte

gök aylarından Recep, Şaban ve Ramazan ayının sonunda kutlanır. Bu üç aylarda katı yen içimiş. Herkes imkâni nisbetinde camiye, gider. Hele Teravih namazı Ramazan ayında çok kalabalık olur. Üç aylar ve Ramazan hakkında halk arasında kullanılan bir cümlecik de vardır: "Recep, Şaban, Ramazan, hoş geldin Bayram." Bu üç ayların ismi de bayram kelimesi Tekirdağ'ın hemen hemen her yerinde herkeklerle isim o'ralı konmaktadır. Ramazan bayramında ve Kurban bayramında her aile vaktine göre tatlı yapar. Kurban bayramında ise ayrıca mali vaziyeti düzgün olanların kurban kesmeleri ve bunun üçte ikisini civardaki fakirlere dağıtmaları adettendir. Halk arasındaki bir söyleşi göre Ramazan ve Kurban bayramları arasında iki ay on gün vardır.

Bu dîni bayramlardan önce her evin dumruma göre temizlik yapılır. Evler silinir. Topraktan olan göçmen evleri sıvanır, bana nalanır, Çamaşırılar, örtüler, kılımlar yıkılır. Çocuklara yeni yeni elbiseler düküller.

Dîni bayramların kutlandığı yerler biraz olsun değişiktirler. Fakat semt olarak birbirlerine çok yakındırlar. Buranın yaşlısına sordum. 1905 — 1906 senelerine kadar bayram yerlerinin nereleri olduğunu test ettim. Öztarlıtahı hıglinde kader en eski olarak

olduğu kanaatini edindim. Bazan Nasrettin Hoca hikâveleri de gerçek Nasrettin Hocaya atf edilerek gönülün گىسىنى اىاوا ئالماك suretiyle halkı uvarma yolunu tutۇدۇرۇڭىسى, sana yide üstün bir ulus olan Almanın da kendisinden hiç faydalananmamış bir ákar su karşısında hayret kizginlik duyması Türk zekâsının kendi ile alay eden ince bir bulusudur.

Son söz: Sözerimizi, varmalı istedigimiz sonucu sistemliyerek bitirmek isteriz.

Sapa bir bucakta bile dünyanın dört yıldan ve tarihin ilk çağlarının araclarıyla birle uygarlık ve kültür hamurunun yoğunmuş olduğunu görüyoruz. Bu açık durum karşısındayız. Yeniliklere, buluş'a tepki göstermenin değil, onlara yakın bulunmanın en doğru yol olduğunu açıklarız.

NOT: Bu yazının konusu 16/Eylül/1961 yılında Silifke Öğretmen Derneği'nde bir konferans olarak vermiştir.

ARASTIRMALARI

Mimar Sinan tarafından yapılan Rüstem Paşa'nın inşa ettirdiği, Mimar Sinan caddesinin inerken sağ tarafında lenize karşı olan PAŞA camiiin avlusunda bayram yapılmış. Bu cami Denize karşı, 10 — 15 metrelük bir tepe üzerinde yer almaktadır. Çadde tarafında bir kapısı, avlu sonda bir çeşme vardır. Yol boyunda bir taş duvar bulunmaktadır. Fakat bütün avlu duvarı çevrili değildir. Bayram ve cuma namazlarında en kalabalık cami budur. Erken saatlerde gildildiği halde yer bulabilmek büyük bir kader işidir. Hele bayramlarda avlusunu ve yol kenarındaki kapusuna kadar her yer insan dolar. Bayram namazından bir saat önce gelmeler kendilerine ancak dışarıda, avluada yer bulabiliyor. Koltuklarını atında seccadelerini, kılımlarını yere serer, üzerinde namaz kılalar.

Yaptığım araştırmalar sonunda yol kenarındaki bu duvarın önünde Cumhuriyetten çok önce iki sıralı çilingirler çarşısı bir kenarda, ve kapının tam karşısında NALLI çeşme varmış. Bugünkü gençlerin belki yüzde biri dahi burun varlığını duymamıştır. Çeşme ve çarşida başka bir yazıtında bahsedeceğim. Bu şartı yükseltme yol tarafına yüksek bir duvar geç kılıyorum ve üzeri düzleniyor. Bayram yeri yapımı. Bizim nesil bu duvar ve düzülcükten ilerisini bileyem. Bu bayram yerinde çok önceleri bir Türk mezarlığı varmış. Bu mezarlık kaldırılmış, yerine hükümet tarafına Halkevî yapılmış. Cami tarafı da düz kalıyor. Şimdi burası Bahçe — park olarak kullanılmaktadır. O tepenin yol seviyesine indirilmesi için gâlislerken bir çok insan kemikerinin, kafalarının çökktülerini gördük.

İste tespit edebildiğim en eski bayram yeri Paşa caminin avlusudur. Sonra Bayram yeri Nâmid Kemal caddeinin bitip Postane caddesi'nin başladığı yerin sağındaki artezyenin etrafında yapılmış ki artezyen daha o zamanlar yoktu. Artezyenin açılışı 1948 senesi dayanmaktadır. Mütareke zamanında bayram işte bu meydana yapılmış. Şimdi orası çok genişlemiştir. Eskiden Yahudi ilkokulu olarak kullanılan, daha sonra da Emini yet müdürlüğü olan esnaf bina 1955 senesinde herkes Allah ve verdiye oturur sabah kahvaltı yaparlar, sonra yeni veya temiz elbiselerini giyerler. Herkes bayramlaşır, el öpüller. Ev içinde el ömpe bitince en yakın komşular çok geniş bir meydana halini almıştır. Şimdi de otobüs ve kamyonlara garaj olarak kullanılmaktadır. Artezyen de daha sonraları düzeltilmiş, oldukça güzel ve büyük bir çeşme halini almıştır.

Garaj yerinde bayram yeri beş — altı

sene kaldiktan sonra İskele maydanına gidiyor. Orada şimdiki Tekel Müdüriyeti binası ile 1954 yılında yükselen tahta iskele arasında ve şimdi Karayollarının tamirhanesi ola rak kullanılan sağıdaki binanın yerinde yapılmaya başlamış. O zamanlar beton iskele de yoktur. Deniz bayram yerinin ta yakınına kadar sokulmuştur.

Sonra bayram yeri buradan yukarılara gitmektedir. Paşa camii ile biraz yukarıdaki Eski cami ve Elektrik fabrikası arasında yapılmaya başlanıyor. Sonra da Paşa caminin karşısındadır. Eski Halkevînin yanındaki bahçenin yerinde yapılmıştır. Bizim gocukluğu muda bayram yeri buradaydı. Ve buranın bayram yeri olarak kullanılması 1958'e kadar devam eder. Bu seneden sonra yine bayramlar Paşa caminin avlusunda yapılmışsa da camii avlus ile yeni yapılan merdivenler üzerinde de genişlemiştir.

Sunu da kaydetmemeliyim ki 935 — 936 senelerinde Servili Mescit meydanındaki arsada ufak bir iki salıncak kurulur ve o mahallede çocukların da orada sallanırlar.

Ayrıca yaptığım soruşturmadada Çiftlikönü semtinde hiç bir zaman bayram yeri yapılmamış, ormanın çocukları daima şehrin umumi bayram yerine gelmişlerdir.

Sunu da öğrenmiş bulunuyorum ki Ertuğrul mahallesinde Ortaçeme sokağının yanında, Safa sokağının solunda ve ikisinden arası sindaki arsada Rumların burada çok bulunduğu zamanlarda kendi bayramları yapılırdı.

Şimdiki bayramların diğerlerinden bir farkı, eskiden çocukların yalnız başına bayram yeri yerine gidemeyi, babalarıyla veya büyüğün ağabeyleriyle gidebilmeleridir. Şimdi biraz büyülü iki çocuk bir arada bayram yeri yapabilecekler. Bayram sabahı el öperken topa dökükleri paraları daha ilk giysisinde oyun oynamalarını binerek harcarlar.

Bayram namazı için davulun çalmasıyla erkekler camilerin yoluna döküllerler. Hangi camide yer bulurlarsa namaz kılınmak üzere otururlar. Namaz kılınan evlerine dördüncü katinde herkes Allah ve verdiye oturur sabah kahvaltı yaparlar, sonra yeni veya temiz elbiselerini giyerler. Herkes bayramlaşır, el öpüller. Ev içinde el ömpe bitince en yakın komşular çok geniş bir meydana halini almıştır. Şimdi de otobüs ve kamyonlara garaj olarak kullanılmaktadır. Artezyen de daha sonraları düzeltilmiş, oldukça güzel ve büyük bir çeşme halini almıştır.

TÜRK FOLKLOR

Bayram deyince müslümanların aklına mu hakkak ki bir de cami gelir, Camiler işklen dirilir, minarelerde kandiller yanar.

Resmi Bayramlardan Cumhuriyet ve Çocuk Bayramı daima Hükümet konagi önünde yapılmıştır. Burası bir zamanlar iki sıralı dükkânlarla kaphymış. 1930 da buradaki dük kâmlar yıkılıyor ve muntazam bir hükümet meydanı yapılıyor. Şadırvan caddesine ve Hü kümet caddesine biret tâlî kurulur. Öğrenciler bunların altından sonra da Valinin karşısının dan selâm vaziyetine geğerler. Cumhuriyet ve 23 Nisan bayramında öğrenciler çok fazla o'maktadır. 1942 — 1953 seneleri arasında Te kirdağ'ında asker olmadığından 30 Ağustos bayramı çok sertik gegefährdi, veya yapılmazdı. 1953 ten ve bîhassa 1959 dan sonra 30 Ağustos bayramı çok muhtesem şekilde yapılmak tadır.

Kurtuluş bayramı ise eskiden beri çok ilgi çekici bir şekilde kutlanmaktadır. Bu bayrama diğerlerinden çok fazla yerli esnaf iştirak etmektedir. Her çeşit esnaf grubu, veya hali vakti yerinde olan esnaf bir kamyon kiralar meşgul olduğu işe ilgili malı o arada teshir eder, böylece de reklamını yapar. Etrafa bugday, arpa, misir, leblebi, kuru üzüm, fındık, fistık sağırlar. Elma, sabun, şeker hide ve hatta uygun şekilde balık bile atılır. Kamyonlar meslekî ilgili bir şekilde renk, renk süslenir. Kumaşlar, ayakkabılar, terzi ve ayak kabıcı kamyonlarına asılır. Kasapların kamyonunda bir koyun veya inek kesilir. Balıkçılar balıklarını ellerinde tutar, herkese gösterirler. Berberler birini tras ederler. Lokantacılar yemek pişirir et, balık kızartırlar. Meyha neçerinkinde ise birkaç kişi oturur kafa çeker. Hastalar kamyonlarında ise başlarında hem şireler olduğu halde yatan bir kaç kişi geğer. Kamyonların geçisi çok ilgilidir.

Kurtuluş bayramı eskiden beri Murat caddesinde Devlet hastanesinin üst tarafında ki Şehitler âhinesinin önünden başlar. Siyahî askerler Türk askerinin Yunanlılar gittilken sonra 13 kasımının şehre girişini temsil eder. Halk onları önce boğar. Sonra askerler bu râdan arkalarında meraklı halk olduğu halde Hücumet önüne, astı merasim yerine iner. Bu râda İstiklal marşı söylenilir.

Ondokuz Mayıs bayramı simdiye kadar birkaç yerde kutlanmıştır.

Denizcilik bayramı da bildığınız gibi 1 Temmuzda, kutlanmaktadır. Bu bayram da çok eskiden Ordu evinin önünde, eski tahta iskele etrafında yapılmıştır.

Simdi beton iskeleden Ordu evine doğru olan istikamette yapılmakta fakat halk ise Londra asfaltının deniz tarafındaki duvarları kenarına iskeleye kadar sıralanır. Yüzme yaşıları, kayak yarışları ördek kapma, yağı direkten bayrak alma yarışları yapılır. Sura sâni da kaydedeyim ki Londra asfaltında ilk olarak 1961 senesinde 30 Ağustos Zafer bayramı kutlanmıştır. Ve yolun çok geniş oluşu buna müsaittir de. Londra asfaltının olduğu yer 1958 e kadar denizdi. Burada Ordu evinin ufak bir iskelesi. plaj vardı.

BASIN İLÂN KURUMU

Gazeteler ve Dergiler için Her nevi
İlân ve Reklâm Kabul eder.

İSTANBUL Genel Müdürlüğü: Türkocağı caddesi No. 1, Kat 3

Telefon: 22 43 84 - 85

İSTANBUL Şube Müdürlüğü: Türkocağı caddesi No. 1, kat 3

ANKARA Şube Müdürlüğü: Ulus İş hanı "E" Bloku No. 41 Kat 2
Telefon: 10 58 17 - 10 57 87

İZMİR Şube Müdürlüğü: İkinci Kordon, Mimar Kemalettin caddesi
Küçük Kardıçalı Han Telefon: 23911

TELGRAF: BASINKURUMU

ADANA Şube Müdürlüğü: Abidin Paşa caddesi Remo İş Hanı No. 46

BURSA Şube Müdürlüğü: İnönü caddesi Aysan Han No. 20

ESKİSEHİR Şube Müdürlüğü: Porsuk İş Hanı kat 2 No. 1

KONYA Şube Müdürlüğü: İstanbul caddesi Yusufağa Sokak Terzi oğlu pasajı No. 1

ZONGULDAK Şube Müdürlüğü: Amele Birliği pasajı No. 15-16